

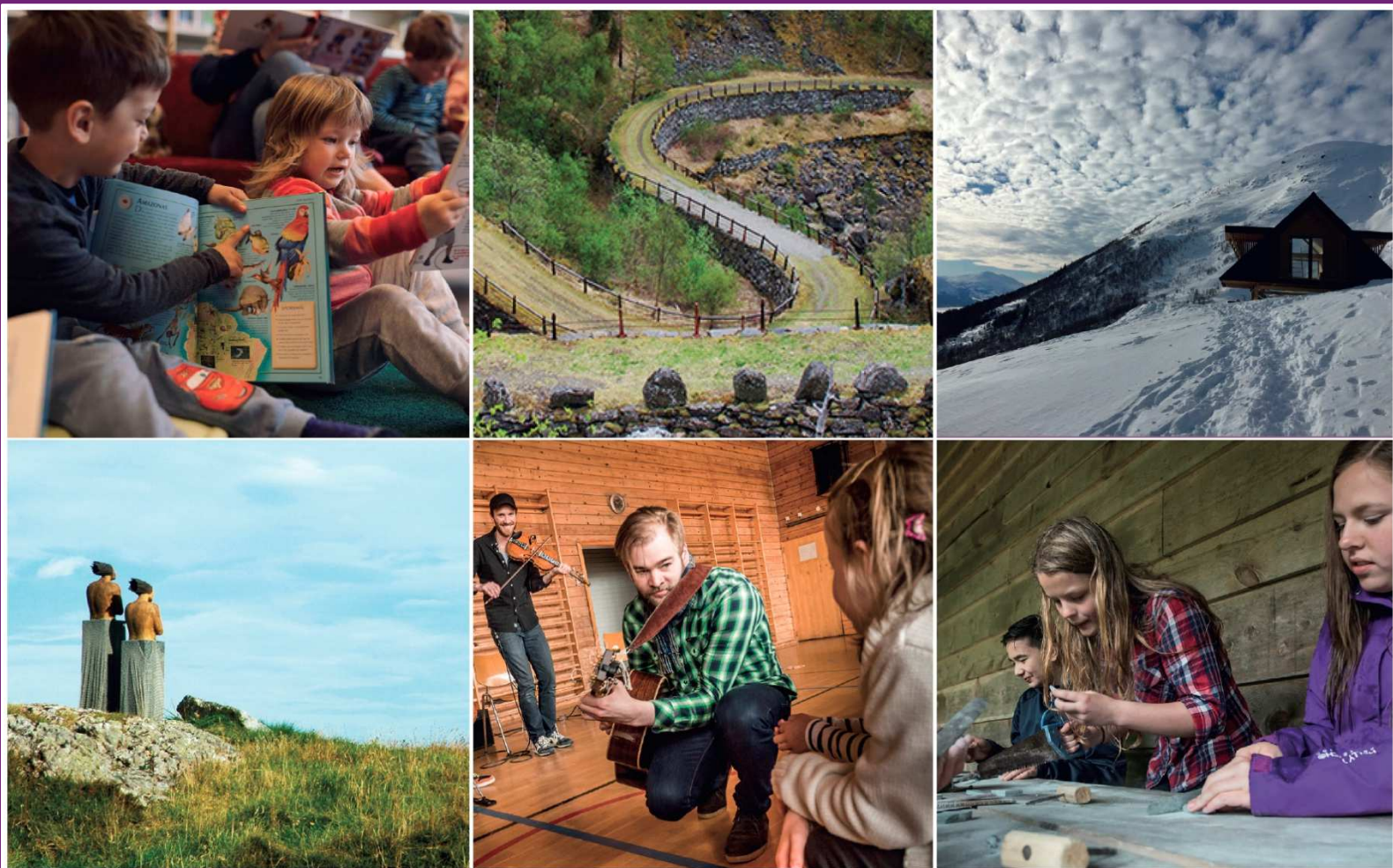


SOGN OG FJORDANE  
FYLKESKOMMUNE

# Kultur for alle

Regional plan for kultur i Sogn og Fjordane 2019-2027

Vedteken i fylkestinget 19. oktober 2018



# Regional plan for kultur

## Innhald

1.	Bakgrunn .....	3
2.	Innleiing .....	4
3.	Formål og utfordringar .....	4
4.	Rammer for planarbeidet .....	5
5.	Status .....	5
6.	Planstruktur .....	6
7.	Mål .....	7
a.	Overordna mål .....	7
b.	Hovudmål .....	7
i.	Kulturfeltet skal bidra til å skape gode lokalsamfunn. ....	7
ii.	Fylket skal ha regionale, nasjonale og internasjonale kraftsenter. ....	7
8.	Plantema .....	7
8.1	Kulturelle ressursar og verdiskaping .....	8
8.1.1	Kulturell infrastruktur .....	8
8.1.1.1	Frivillig sektor .....	9
8.1.1.2	Kulturhusa .....	10
8.1.1.3	Fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv .....	11
8.1.1.4	Bibliotek .....	13
8.1.2	Kultur- og naturarven .....	14
8.1.2.1	Nynorsk språk .....	15
8.1.2.2	Kulturminne .....	16
8.1.2.3	Museum .....	17
8.1.2.4	Fylkesarkivet .....	19
8.1.3	Kunstproduksjon og formidling .....	20
8.1.3.1	Visuell kunst og kunsthandverk .....	20
8.1.3.2	Musikk .....	22
8.1.3.3	Scenekunst .....	24
8.1.3.4	Kino, film .....	25
8.1.3.5	Litteratur .....	25
8.1.4	Kulturelle kraftsenter .....	26
8.2	Deltaking og oppleving .....	28
8.2.1	Tidleg engasjement .....	29

8.2.1.1	Kulturskulane.....	29
8.2.1.2	Kulturformidling til barn – Den kulturelle skulesekken (DKS) .....	30
8.2.1.3	Ung kultur møtest, UKM.....	31
8.2.2	Mangfald og fellesskap.....	32
8.2.2.1	Kultur og helse.....	32
8.2.2.2	Inkludering.....	33
8.2.2.3	Universell utforming og kommunikasjon .....	35

Vedlegg – Internasjonale og nasjonale føringar

## 1. Bakgrunn

Arbeidet med regional plan for kultur er gjennomført i ei tid der struktur, ansvar og oppgaver i det offentlege er i endring. Sogn og Fjordane og Hordaland fylkeskommunar er i gang med samanslåingsprosessen. Den nye fylkeskommunen skal vere operativ 1. januar 2020. Fleire kommunar i fylket er også inne i samanslåingsprosessar.

I ein ny og større fylkeskommune skal vi forme ein offensiv kulturpolitikk og gjere oss klare til å ta fleire og større oppgaver innan ramma av den nasjonale kulturpolitikken. Dette krev god intern samordning, og det krev tett dialog og samhandling med partnerskapen.

Fylkeskommunen sit i førarsetet i arbeidet med regionale planer. Realiseringa av planane er eit ansvar for partnerskapen, dvs. staten, kommunane, frivillig sektor, private, kulturinstitusjonane og sjølvstyre også fylkeskommunen. Dette krev også innsats og arbeid på tvers av nivå og fag. Fordelinga av ansvar vil bli synleggjort i handlingsprogrammet. Verkemidla vi har til rådvelde er politisk kompetanse, fagkompetanse, informasjon, lover/forskrifter/retningslinjer og økonomi.

Denne planen er tenkt å gi langsiktig retning for kulturarbeidet i det noverande Sogn og Fjordane fylke. Saman med Regional kulturplan for Hordaland 2015-2025 dannar planen grunnlag for å utforme ein heilskapleg kulturpolitikk for det nye fylket. Planperiodane for dei to planane gir tilstrekkeleg rom for samordning av det samla kulturfeltet.

I intensjonsplanen for fylkessamanslåinga er det overordna målet at den nye fylkeskommunen skal vere ein sterk, attraktiv og kompetent samfunnsutviklar og tenesteytar under folkevald styring. Eit av hovudmåla for samanslåinga handlar om forsterking av kultur og identitetsbygging på tvers av tidlegare fylkesgrenser, og markering av Vestland fylkeskommune som ein tydeleg kulturaktør. Fagområdet kultur skal etter intensjonsavtalen mellom Sogn og Fjordane og Hordaland leiast frå Sogn og Fjordane i det nye fylket. I prosessen fram mot samanslåinga i 2020 må det byggast ut tilstrekkeleg kapasitet, kompetanse og gode strukturar for samarbeid og arbeidsflyt.

Eit ekspertutval har foreslått at mange oppgaver på kulturfeltet som i dag vert handsama av staten vert overførte til dei nye fylkeskommunane. Dette gjeld m.a. kulturminneforvaltning og forvaltning av tilskot til institusjonar og kunstnarisk og kulturell aktivitet. Også dette fordrar kompetanse og kapasitet.

Eigenverdien av kunst og kulturuttrykk er ein grunnleggjande premis for kulturpolitikken. Det er ein kvalitet i eitkvart samfunn at kunstnarar og kulturarbeidarar som skaper nye tankar og innfallsvinklar til samfunnet er aktive og synlege. I eit samfunn som i stor grad fokuserer på nytte og resultat vert kunst og kultur relevant som meningsdannande dimensjon. Dramatikaren Jon Fosse har formulert dette til at «litteraturen er unyttig, den er like så unyttig som kjærleiken og døden» (Fosse, J. Essay, Samlaget, 2011).

Kunst og kultur er viktig for enkeltmennesket si utvikling og som kraft i samfunnsutviklinga. Demokrati og ytringsfridom er føresetnad for ein aktiv og inkluderande kulturpolitikk. Å satse på kultur er ei investering i demokrati og personleg vekst. Kultur fremjar òg folkehelse m.a. gjennom allsidig fysisk aktivitet og deltaking i idrett og friluftsliv.

Partnerskapsarbeidet på kulturfeltet skal utviklast til beste for innbyggjarane slik at alle skal ha høve til å delta i og å oppleve kultur ut frå sine preferansar og føresetnader. Gjennom ein aktiv kulturpolitikk vil vi byggje samfunnet nedanfrå. Samstundes gir fleire oppgaver oss kraft til nye og større satsingar som skal markere oss i det nasjonale og internasjonale kulturlandskapet.

Vi vil utfordre kvarandre på inkludering. Vi skal gå vidare med digital kulturformidling. Vi skal styrkje merksemda om det nynorske språket og den nynorske kulturarven. Vi skal byggje ut den kulturelle infrastrukturen og skape gode nettverk for samhandling på tvers. Og det trengst eit løft for dei lokale kulturbygga.

## 2. Innleiing

Regional plan for kultur har *kultur for alle* som overordna mål. Planen handlar om korleis vi saman kan leggje til rette for å skape kunst og kulturuttrykk i Sogn og Fjordane, korleis kulturfeltet kan bidra til å skape gode lokalsamfunn og korleis vi kan nytte ut og vidareutvikle kulturelle kraftsenter i fylket. To hovudtema er peika ut: Under det første, *kulturelle ressursar og verdiskaping*, dreier planen seg om kulturell infrastruktur, kulturarv og produksjon og formidling av kunst og kultur. Ei viktig problemstilling her er korleis vi i større grad kan få ringverknader av fyrtårna på kulturfeltet og gjennom dei stimulere til ny aktivitet.

Hovudtemaet *deltaking og oppleving* handlar om korleis vi kan målrette arbeidet for å nå prioriterte målgrupper. Å leggje til rette for tidleg engasjement er grunnleggande for å gi alle barn og unge reelt høve til å delta i kulturaktivitetar. Planen har vidare som tilnærming at ulikskap kan vere ein ressurs som bidreg til mangfald og fellesskap.

Kulturplanen byggjer på eit vidt kulturomgrep, der fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv er integrerte delar.

Nynorsk språk er grunnleggande for identiteten vår i Sogn og Fjordane, og språkpolitiske problemstillingar har ein sentral plass i kulturplanen.

Digitaliseringa endrar kvardagen på mange måtar, også på kulturfeltet. Kulturplanen tek opp i seg problemstillingar og moglegheiter som følgjer av digitaliseringa.

Gjennom planprosessen har vi førebudd oss på å gå inn i ei regionreform. Vi har prøvd å identifisere kva vi er sterke på i Sogn og Fjordane og såleis kan byggje vidare på, og har samstundes peika på område vi har behov for å styrkje. I planarbeidet har vi hatt som mål å svare på utfordringane som er definerte i Regional planstrategi 2016-2020, å gi retning for kulturarbeidet i regionen og å definere regionale satsingsområde som er relevante for kommunane, institusjonane og organisasjonane.

Aktørar frå frivillig, offentleg og privat sektor har vore involverte gjennom styringsgruppa og arbeidsgrupper, fagsamlingar eller seminar, dialogmøte, konferansar og formelle høyringar. Det har vore lagt vekt på å få innspel også frå politikarane i kommunane og å sikre tilknytning til aktuelle FOU-miljø.

Planperioden er frå 2019 til 2027, og det vert utarbeidd fireårige handlingsprogram og årlege handlingsplanar.

## 3. Formål og utfordringar

Fylkestinget vedtok i Regional planstrategi 2016 - 2020 (RPS) at det skulle utarbeidast ein regional plan for kultur. Planprosessen er gjennomført i 2017 og 2018, og planen skal gjelde frå 2019.

Planarbeidet er gjort i tråd med Plan - og bygningslova sine reglar, §§ 8-1 til 8-4. Lova slår fast at «Regional plan skal legges til grunn for regionale organers virksomhet og for kommunal og statlig planlegging og virksomhet i regionen (§ 8-2).

Regional planstrategi peikar på følgjande hovudutfordringar for Sogn og Fjordane:

- Globalisering og sentralisering

- Migrasjon og inkludering
- Kvinner, utdanning og arbeidsmarknad
- Verdskaping og utvikling av kunnskapssamfunnet
- Klimaendringane

Behovet for å utarbeide ein kulturplan for fylket er i regional planstrategi spesifikt grunnlagt mellom anna under punktet migrasjon og inkludering. Det blir der understreka at arbeidsinnvandrarar, flyktningar og tilflyttarar generelt skal oppleve å vere ein del av samfunnslivet der dei bur, og at kultur- og fritidstilbod som legg til rette for gode møteplassar er viktige bidrag i dette arbeidet. Fylkeskommunen si rolle er å medverke til eit godt samspel mellom offentlege, profesjonelle, frivillige og private aktørar.

Ambisjonen for planen er å løfte kunst- og kulturfeltet og gi retning for kulturarbeidet i regionen. Vi har gjennom planarbeidet søkt å skaffe oss brei oversikt over feltet og å identifisere kva vi er gode på og såleis kan byggje vidare på, og kva område vi har behov for å styrkje. Telemarksforsking peikar i sine kulturindeksar på utfordringar, spesielt for kommunane i Sogn og Fjordane. Det har vore viktig å drøfte korleis vi kan møte desse utfordringane.

Planen tek opp tema med tiltak på område der partnerskapen har reell påverknad. Andre tema, til dømes saker av rikspolitiske dimensjonar, bør løftast som «politiske problemstillingar». Slike tema kan seinare danne grunnlag for politiske saker der det regionale nivået sender tydelege synspunkt til sentrale styresmakter.

#### 4. Rammer for planarbeidet

Regional plan for kultur avløyser Kulturstrategi for Sogn og Fjordane 2015-2018 og Regional plan for fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv 2016-2019.

Til grunn for planarbeidet ligg plan- og bygningslova og internasjonale, nasjonale, regionale og lokale føringar. Sjå vedlegg for oversikt over internasjonale og nasjonale føringar. Lover og forskrifter på kulturfeltet, stortingsmeldingar og rapportar gir rammer for arbeidet. Utgreiingar, statistikk og analysar på utvalde områda har vore ein del av kunnskapsgrunlaget.

Regjeringa sette våren 2017 i gang arbeidet med ei ny stortingsmelding om kultur. Meldinga skal vere ferdig i 2019, og vil ha betydning for vidare utforming av kulturpolitikk i Sogn og Fjordane. Oxford Research har på oppdrag frå KS utarbeidd rapporten *Kommunesektorens rolle i nasjonal kulturpolitikk. Nye oppgaver og ansvar for fylkeskommunene (2018)*. Rapporten peikar på interessante utfordringar når det gjeld framtidens kunst- og kulturpolitikk.

I planarbeidet har det vore viktig å ta omsyn til rammer fastsette i kommunale planar og retningslinjer. Regional plan for kultur gir føringar når fylkeskommunen gir uttale om kommunale planstrategiar og planar.

#### 5. Status

Telemarksforsking har utarbeidd særreportar av *Norsk kulturindeks 2016 og 2017* for Sogn og Fjordane ([www.sfj.no/regional-plan-for-kultur](http://www.sfj.no/regional-plan-for-kultur)). Sogn og Fjordane blir samanlikna med fire utvalde fylke: Telemark, Hordaland, Møre og Romsdal og Nord-Trøndelag samt landsgjennomsnittet.

Norsk kulturindeks 2017 for Sogn og Fjordane syner at fylket vårt kjem bra ut i kategoriane konserttilbod, frivillig arbeid, kulturskule, DKS, scenekunst og bibliotek. Kinotilbodet og kinobesøket i fylket ligg derimot litt under gjennomsnittet for landet samla. Museumsbesøket ligg vesentleg under. Det er få kunstnarar i Sogn og Fjordane samanlikna med andre fylke, og det er etter måten få kulturarbeidarar i fylket som jobbar med kunstnarisk produksjon og kulturformidling. Ifølgje Norsk

idrettsindeks 2017 for Sogn og Fjordane er innbyggjarane i fylket meir aktive i idrett enn folk elles i landet. For barn og unge er aktivitetsgraden betydeleg høgare enn landsgjennomsnittet.

Sogn og Fjordane plasserer seg på ein 12. plass blant landets fylke i 2017-indeksen. Hordaland fylke kjem ut på ein 2. plass. Dei 26 kommunane i Sogn og Fjordane spreier seg over heile skalaen. Førde ligg høgst av kommunane i fylket som nr. 14 i landsoversikta.

Relevant informasjon finn vi òg i *Ungdata 2017*, ei undersøking frå Kompetansesenter Rus - Region Vest Bergen og Bergensklinikkene om korleis unge i ungdomsskulen og vidaregåande opplæring i Sogn og Fjordane vurderer nettverk, lokalmiljø, fritidsaktivitetar, skule, framtida m.m. ([www.sfj.no/ungdomane-trivst-godt-i-fylket.6010755-339466.html](http://www.sfj.no/ungdomane-trivst-godt-i-fylket.6010755-339466.html)). Undersøkinga viser m.a. at dei fleste ungdommane er nøgde med nærmiljøet sitt og opplever det som trygt. Sju av ti meiner dei vil få eit godt og lukkeleg liv. Dei aller fleste trivst på skulen, men det er òg nokre som oppgir at dei kvir seg til skuledagen. Ikkje uventa brukar ungdommane mykje tid framfor data- eller TV-skjermen. Det er flest jenter som trur dei vil ta høgare utdanning.

Nynorsk språk står sterkt i Sogn og Fjordane. Her nyttar alle kommunane nynorsk som tenestemål, og 98 % av elevane i grunnskulen er nynorskbrukarar (2015). Dei største nynorskavisene ligg i Sogn og Fjordane, og gjennom Nynorsk mediesenter og Nynorsk avissenter får journalistar kompetanse på bruk av nynorsk i media. I *Språkstatus 2017* framhevar Språkrådet digitalisering, mediekvardag og arbeidsmarknad som tre kritiske område for norsk språkpolitikk. At offentlege og kyrkjelege institusjonar brukar nynorsk gir status og stabilitet. Det offentlege produserer mykje tekst og er såleis viktig for å sikre eit levande nynorsk språkfelleskap. Gjennom planarbeidet har vi sett på korleis vi gjennom satsing på kultur kan byggje opp under nynorsk som aktivt brukspråk og i kunstnarisk og kulturell produksjon og formidling.

Forsknings- og utviklingsarbeid på kulturfeltet vil vere viktig i forminga av framtidig regional kulturpolitikk, ikkje minst knytt til at fleire oppgåver og større ansvar vert lagt til fylkeskommunane.

## 6. Planstruktur

I planstrukturen inngår eitt overordna mål, to hovudmål og to hovudtema som på kvar sin måte skal bidra til å nå måla. Kvar hovudtema har definerte innsatsområde.

Vi kan sjå for oss ein slik matrise over mål og plantema:





## 7. Mål

### a. Overordna mål

*Kultur for alle* er det overordna mål for planen. Alle skal ha reelle høve til å delta i og bidra til kulturaktivitetar og arbeid og utvikling på kulturfeltet, og alle skal ha tilgang til kulturopplevingar av høg kvalitet. Målet er i samsvar med kulturlova, §1, som slår fast «offentlege styresmakters ansvar for å fremja og leggja til rette for eit breitt spekter av kulturverksemd, slik at alle kan få høve til å delta i kulturaktivitetar og oppleve eit mangfald av kulturuttrykk». Kulturlova definerer kulturverksemd slik:

- å skape, produsere, utøve, formidle og distribuere kunst- og andre kulturuttrykk
- å verne om, fremje innsikt i og vidareføre kulturarv
- å delta i kulturaktivitet
- å utvikle kulturfagleg kunnskap og kompetanse

Definisjonen vert lagt til grunn for arbeidet med kulturplanen. Inkludert i omgrepet er fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv.

### b. Hovudmål

To hovudmål er definerte:

- Kulturfeltet skal bidra til å skape gode lokalsamfunn.
- Fylket skal ha regionale, nasjonale og internasjonale kulturelle kraftsenter.

#### i. Kulturfeltet skal bidra til å skape gode lokalsamfunn.

Gode lokalsamfunn handlar om det gode liv i og mellom husa – for alle innbyggjarane i kommunane. Gjennom planen skal vi leggje til rette for at kultur kan vere ei aktiv kraft i samfunnsutviklinga. Målet er å skape ein godt fungerande kulturell infrastruktur, der institusjonar, organisasjonar og private aktørar har gode utviklingsmoglegheiter, og der nettverk på tvers, dialog og møteplassar bidreg til mangfald og motverkar utanforskap. Innbyggjarane i fylket skal få oppleve kulturelle verdiar i eige heimemiljø, både gjennom kulturell eigenaktivitet og gjennom kulturelle verdiar skapte av andre.

#### ii. Fylket skal ha regionale, nasjonale og internasjonale kraftsenter.

Sogn og Fjordane har fagmiljø, institusjonar, arrangørar, private aktørar, landskapsområde m.m. som har nasjonal og internasjonal verdi. Desse er kulturelle kraftsenter som gir ringverknader langt utover eige nærområde. Det er potensial for å utvikle desse vidare, og for at inspirasjon og kunnskapsspreiing frå eksisterande miljø kan stimulere til nyskaping i større grad. Målet er å vidareutvikle regionale, nasjonale og internasjonale kraftsenter og å arbeide for å få etablert nye.

## 8. Plantema

Planarbeidet har teke utgangspunkt i spørsmålet om kva rolle kulturfeltet skal spele i samfunnsutviklinga. Det er naturleg å sjå kultur i samheng med samfunnsområde som arbeidsmarknad, bustadmønster, kommunikasjonar og rekreasjon. Kultur har betydning for personleg vekst og for livskvalitet, trivsel og fellesskapsoppleving i eit lokalsamfunn.

Kulturområdet femner om ei rekkje tema, som kulturarv og museum, bibliotek, språk og litteratur, arkiv, kunstproduksjon, kulturformidling, fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv, kultur og folkehelse, frivillig arbeid, verdiskaping og kulturell og kreativ næring. Dei ulike kulturområda og kulturuttrykka



er sette i samanheng i planarbeidet. Korleis kan kulturuttrykka utfylle kvarandre og støtte opp om dei tema som skal prioriterast i planen? Dette perspektivet skal setje oss betre i stand til samordne innsatsen på kulturfeltet og til å kanalisere ressursar mot dei prioriterte områda. Innspela frå partnerskapen, gjennom administrativ styringsgruppe, dialogmøte, arbeidsgrupper, fagsamlingar og høyringar, har hatt stor innverknad på val av strategiar og prioriteringar.

Planen har to hovudtema:

- Kulturelle ressursar og verdiskaping
- Deltaking og oppleving

Dei to temaa skal kvar på sin måte bidra til å oppfylle måla.

## **8.1 Kulturelle ressursar og verdiskaping**

Omgrepet kulturelle ressursar femnar både om immaterielle ressursar, som identitet, tilhøyrse, samhøyrigheit og omdøme, og konkrete ressursar i form av kommunane sine kulturtilbod, kulturinstitusjonane, dei frivillige organisasjonane, det frie feltet, arrangørar, kulturbygg og private aktørar på kulturfeltet. Kulturelle ressursar finn vi altså både i frivillig, offentleg eller privat sektor. Digitalt materiale er ein viktig del av dei samla ressursane.

Dei kulturelle ressursane utgjer infrastrukturen på kulturområdet. I omgrepet berekraftige lokalsamfunn kan vi tenkje oss inn fire dimensjonar: ein økonomisk, ein sosial, ein miljødimensjon og ein kulturell. I den kulturelle dimensjonen ligg kulturell infrastruktur og verdiskapinga som skjer med utgangspunkt i denne.

Omgrepet verdiskaping kan definerast slik: *«Verdiskaping som omgrep skil ikkje på om produksjon er organisert offentleg eller privat. Det er såleis ikkje slik at det private arbeidslivet skaper og det offentlege forbrukar; opplæring er t.d. like skapande om arbeidet skjer i offentleg eller privat regi. Verdiskaping er rett og slett å produsere noko som er nyttig, enten i seg sjølv eller fordi godet skal brukast vidare i ein annan samanheng. Verdiskaping skaper direkte eller indirekte velferd»* (frå verdiskapingsplanen, planprogrammet, s. 6). Overført til kulturfeltet opnar definisjonen for å sjå alle kulturelle ressursar og verdiskapinga dei genererer i samanheng, anten det er snakk om ressursar i frivillig, offentleg eller privat sektor.

Ein sentral del av arbeidet med kulturplanen har vore å kartleggje kva vi har av kulturelle ressursar i Sogn og Fjordane, og å sjå på korleis desse kan nyttast i vidare utvikling på kulturfeltet. Vi har prøvd å analysere kva vi er gode på og kor vi har behov for innsats for å styrkje feltet. Målet vil vere å auke verdiskapinga på kulturfeltet, med varierte tilbod og arenaer av høg kvalitet, auka deltaking og mangfald, og god kompetanse på kultur både blant tilretteleggarar, aktørar og publikum. Det føreset støtte til frivillig sektor, profesjonalisering og nettverksbygging. Kulturelle kraftsentra i fylket kan i større grad nyttast som motorar i verdiskapinga på kulturfeltet.

Kulturelle opplevingar er ein viktig del av reiselivstilbodet. I det daglege arbeidet produserer kultursektoren «komponentar» til reiselivsproduktet. Kulturminna, musea og kulturlandskapet er ein synleg del av reisa gjennom Sogn og Fjordane. Festivalane, operaframsyningane og historiske spel er reiselivsprodukt i seg sjølve. Kultursektoren skal arbeide for at institusjonane og arrangørane får sin del av dei positive effektane av verdiskapinga i reiselivet.

### **8.1.1 Kulturell infrastruktur**

Ei utfordring er å få til ei effektiv utnytting av samla ressursar på kulturfeltet. Gjennom planarbeidet har det kome fram ønske om nettverk og ordningar som kan gi betre grunnlag for samarbeid på tvers. Det er behov for arenaer der ein kan utveksle erfaringar og finne fram til fellesløyser. Fleire

har peika på at det må leggast betre til rette for kunnskapsspreiing og eit godt samspel mellom offentlege, profesjonelle, frivillige og private aktørar. Det manglar mellom anna formelle møtepunkt mellom institusjonane/arrangørane og kommunane, og mellom institusjonane/arrangørane og reiselivsnettverka. Fylkeskommunen kan her medverke som arenabyggar. Fylkeskommunen kan òg ta ei aktiv rolle i å skape ein formell møtestad mellom kommunane og fylkeskommunen. For å løfte kulturfeltet er vi avhengige av tett dialog og faste møtepunkt, både på politisk og administrativt nivå.

Lokalsamfunna må ha møteplassar som gir rom for variert aktivitet og mangfald. Kulturskular, bibliotek, grendahus/ungdomshus, idrettsarenaer, friluftsområde og frivillige organisasjonar finst i alle kommunane. Dette er arenaer for oppleving og læring, grunnleggande for oppøving av evne til kritisk tenking, samfunnsengasjement og deltaking i demokratiske prosessar. Dei lokale møteplassane må vidareutviklast meir systematisk, slik at vi sikrar varierte aktivitetar tilpassa mange ulike brukargrupper. Dette krev samordna planlegging mellom kommunen og organisasjonane om tilrettelagde øvingsrom, teknisk infrastruktur og nettverk for samhandling.

Digitaliseringa gir store moglegheiter, men krev samstundes stadig nye løysingar for sikring og formidling av materiale. Fylket har omfattande digitale ressursar, og brukarar har gjennom arkiv, bibliotek og museum tilgang til store mengder lokalhistoriske kjelder, gjenstandsdata, litteratur, film, musikk og aviser og tidsskrift frå heile verda. Digital kunst- og kulturformidling vil vere eit stadig viktigare supplement til den direkte formidlinga i institusjonane og kommunane. Digitaliseringa stiller nye krav til kompetanse både hos produsentar, formidlarar og publikum. Det må leggast vekt på universell utforming av digitale ressursar, formidlingskanalar og nettsider.

Fire fagområde som høyrer til den kulturelle infrastrukturen vil verte handsama her: frivillig sektor, kulturhusa, området fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv, og bibliotek. Andre kulturelle ressursar, som kulturminna, musea, kulturskulane, musikkfeltet, scenekunst osv. kjem inn i andre delar av planen.

#### **8.1.1.1 Frivillig sektor**

Frivillig arbeid står for ein stor del av verdiskapinga i samfunnet. Frivilligheitsbarometeret for 2017 viser at 67 prosent av befolkninga i Norge har gjort dugnad siste året. Verdiskapinga i frivillig sektor er rekna ut til å omfatte nærare 90 000 årsverk (Frivillighet Norge).

Ifølgje kulturindeksen for Sogn og Fjordane 2017 ligg fylket høgt når det gjeld frivillig innsats. Det er spesielt innan kor, korps, historielag, kunstlag og husflidslag vi skil oss ut positivt. Frivillig arbeid har likevel ein litt annan karakter no enn tidlegare. Mykje av aktiviteten er knytt til ad hoc-arbeid, til dømes i samband med festivalar eller andre store arrangement. Frivillig innsats i idrettslaga har synt seg robust, og skjer dagleg kring om i fylket.

Frivillighet Norge framhevar to viktige mål med frivillig arbeid: deltaking og oppleving for den som er frivillig, og verdien arbeidet har for samfunnet.

Organisasjonane er avhengige av eit godt samspel med offentleg sektor. Aukande krav til profesjonalisering og meir byråkrati er utfordringar for organisasjonane. Det er òg dei økonomiske rammevilkåra. Det er vanskeleg for mange organisasjonar å skape eit stabilt økonomisk grunnlag, mykje tid går med til prosjektsøknader. Det offentlege styrer mellom anna gjennom tilskotsordningar, og fylkeskommunen sine utviklingsavtalar med organisasjonane er døme på dette. Målet må vere å finne ein balanse mellom organisasjonane sine ynske om enkle og føreseielege tilskotsordningar på den eine sida, og løyvende styresmakters behov for å peike ut retning og å målrette innsats på den andre. Det kan arbeidast for at prosjekttilskot i nokon grad kan omgjerast til faste driftstilskot for å forenkla søknadsarbeidet. Dette vil hovudsakleg gjelde statlege tilskot. Fylkeskommunale og kommunale støtteordningar gjeld oftast drift.

Engasjement i frivillig arbeid kan vere utfordrande for enkelte fordi dei har svak økonomi eller annan kulturbakgrunn enn fleirtalet. Språkbarrierar kan òg vere hinder for deltaking. Gode rammevilkår for frivillig sektor kan gi organisasjonane betre føresetnader for å inkludere alle.

Ei utfordring for ein del organisasjonar er å få nye tillitsvalde og aktive medlemmer, særleg leiarar. Det kan òg vere krevjande å få til jamn aktivitet gjennom året, fordi frivillig engasjement ikkje består av faste medlemskap i same grad som før. Kommunane og fylkeskommunen kan støtte arbeidet i frivillig sektor ved å etablere nettverk og møteplassar for erfaringsutveksling og kunnskapsdeling.

Det er behov for at kommunane utformar ein politikk for frivilligheita der dei avklarar roller og legg til rette for arbeidet i frivillig sektor. Eit rammeverk kan nedfellast i ei frivilligerklæring eller frivilligplattform. Så langt har berre Flora og Eid slike i vårt fylke.

I samband med kommune- og fylkessamanslåingane er det aktuelt også for organisasjonar å gå saman. Kommunane og fylkeskommunen bør ha kapasitet til å kunne gi råd og hjelp i slike prosessar. Fylkeskommunen legg ikkje føringar når det gjeld organisering av frivillig sektor etter kommune- og fylkessamanslåingar. Dette vert avgjort av organisasjonane sjølve.

#### **I Sogn og Fjordane vil vi at:**

- Frivillig sektor og det offentlege legg til rette slik at alle kan delta i kulturaktivitetar uavhengig av økonomi, språk eller kulturbakgrunn.
- Det offentlege (kommunar, fylkeskommune og stat) utviklar ein medveten frivilligpolitikk.
- Organisasjonane skal ha føreseielege vilkår for drifta.
- Nettverk og møteplassar som gir organisasjonane hjelp til å samarbeide og samordne ressursar vert etablerte.
- Frivilligsentralane vert styrkte som kompetanseorgan, medhjelparar og brubyggjarar mellom det offentlege og frivillig sektor.

#### **8.1.1.2 Kulturhusa**

Kulturhusa er heilt sentrale som møteplassar i lokalsamfunnet. I tillegg til dei kommunalt eigde kulturhusa har vi i Sogn og Fjordane om lag 400 organisasjonseigde hus, som grendehus, ungdomshus, bedehus, m.m. (Huset i bygda). Desse har ein viktig funksjon i det å vere samlingsarena for store og små hendingar i bygdene, som øvingslokale og framføringslokale. Det er i tillegg mange kyrkjebygg spreidd rundt i heile fylket. Desse er både viktige kulturarenaer og kulturberarar.

For eigarane er det ei utfordring å sikre drift, vedlikehald og oppgradering av kulturhusa. Mange av husa treng t.d. ENØK-tiltak, tilrettelegging for funksjonshemma, oppgradering av kjøkken og toalettfasilitetar eller tilrettelegging for ny/annan aktivitet. Det er krevjande for eigarane å greie desse løfta på eiga hand. Spelemidlar til nybygg, rehabilitering og oppgradering av dei lokale kulturbygga er redusert frå 130 mill kr i 2012 til 47 mill kr i 2017 på landsbasis. I 2018 er det komme ein liten auke på 4,7 mill kr. Målet framover må vere å komme opp att på minimum det nivå som var i 2012.

#### **I Sogn og Fjordane vil vi at:**

- Kulturhusa vert utvikla vidare som gode møtestader for alle slags kulturaktivitetar.
- Løyvingane frå spelemidlane til kulturbygg vert auka.
- Kommunane og fylkeskommunen må ha oversyn over alle kulturhusa i fylket, og i samarbeid med frivillige organisasjonar på fylkesnivå, som Sogn og Fjordane ungdomslag og Huset i bygda, kunne gi råd og rettleiing om drift og utvikling av kulturhusa.

### 8.1.1.3 Fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv

#### Fysisk aktivitet for alle

Fysisk aktivitet gir glede og meistringsskjensle, og er grunnleggande for den enkelte si oppleving av livskvalitet. Å delta i aktivitetar saman med andre skapar identitet, fellesskap og trivsel.

Å vere aktiv verkar inn på fysisk og psykisk helse. I eit folkehelseperspektiv er difor inaktivitet ei stor utfordring både for den enkelte og for samfunnet. Det er eit mål å auke kvardagsaktiviteten. Helsedirektoratet rår til at barn og unge er fysisk aktive i minst 60 minuttar kvar dag i gjennomsnitt. Vaksne bør vere fysisk aktive minst 150 minutt kvar veke. Idrett og friluftsliv er arenaer der det er plass til alle, med eit stort mangfald av former for organisert og eigenorganisert aktivitet. Idretts- og friluftsgjennomføringsorganisasjonane representerer eit lågterskeltilbod, og gir samstundes høve til utvikling og spesialisering. Dei er òg viktige arenaer for utvikling av inkluderande fellesskap og møtearenaer på tvers av generasjonar og sosiale og kulturelle skiljelinjer.

Idrettsindeksen for Sogn og Fjordane 2017 syner at 39 prosent av innbyggjarane (alle over 6 år) er aktive i idrett i Sogn og Fjordane. Landsgjennomsnittet er 31 prosent. Aktivitetsandelen blant barn (6-12 år) er 144 prosent (nokre barn er registrerte fleire gonger). Det vitnar om høg aktivitetsgrad blant dei barna det gjeld. Aktivitetsnivået blant barn i Sogn og Fjordane ligg 26 prosent over landsgjennomsnittet. For ungdom (13-19 år) er aktivitetsandelen 81 prosent, 24 prosent over landsgjennomsnittet.

Aktivitetsandelen i Sogn og Fjordane har felle med 20 prosent i perioden 2006-2016. Dette er ein større nedgang enn landet elles, der talet er tre prosent. Fylket har som nemnt likevel høg aktivitet samanlikna med landsgjennomsnittet. Når det gjeld barn, har aktivitetsandelen halde seg stabil i fylket vårt (nedgang på under éin prosent), men landet elles har hatt ein oppgang på ti prosent. Ungdom har hatt nedgang i aktiviteten både for landet samla og i Sogn og Fjordane. Nedgangen i fylket vårt er brattare enn landsgjennomsnittet, 23 prosent mot 11 prosent frå 2006 til 2016.

Sogn og Fjordane har særleg høg aktivitet innan fotball, handball og skiidrett. Generelt er tilbodet i fylket dominert av desse meir tradisjonelle idrettane, og samla er tilbodet smalare enn i bynære område. Det bør vurderast verkemiddel for å differensiere tilbodet meir, med mål om å engasjere fleire. Tilrettelegging for eigenorganisert aktivitet kan mellom anna gjerast gjennom utbygging av treningslokale og nærmiljøanlegg, utlån av utstyr, tilbod om attraktiv treningstid og gode område for lek i tettstader og byrom.

Idretts- og friluftsgjennomføringsorganisasjonane står for hovuddelen av aktivitetstilbodet i kommunane, medan planlegging og tilrettelegging er eit offentleg ansvar. Eit godt samarbeid mellom frivillig sektor, kommunane og fylkeskommunen er avgjerande for god utvikling av aktivitetstilbod og anlegg. Premissen for samarbeidet må vere at partane er likeverdige, og at ein i fellesskap arbeider for å finne løysingar. Koordinering av fagmiljøa er sentralt. Her har fylkeskommunen ei rolle, ved å gi råd, delta i planarbeid og arrangere kurs og nettverkssamlingar. Planprosessar må òg inkludere ungdomsråda, idrettsråda, eldreråda og råda for menneske med nedsett funksjonsevne i kommunane.

Å byggje opp aktivitetstilbod inngår i kommunane sitt arbeid for å oppretthalde livskraftige lokalsamfunn, i sentrumsutvikling og næringsutvikling. Det blir skapt store verdiar knytt til fysisk aktivitet. Lokalt næringsliv leverer varer til faste aktivitetar og større idrettsarrangement, og for opplevingsnæringane har friluftstilbod stor betydning, til dømes ved sal av reiselivspakkar der naturopplevingar og turar inngår.

Frivillig sektor generelt er avhengig av stabilitet når det gjeld leiarar og tillitsvalde, samt nyrekruttering til slike verv. Frivillig arbeid er ein verdi som utviklar både einskildmennesket og

samfunnet. Sogn og Fjordane idrettskrins sin handlingsplan «Gode i hop, 2016-2020» har fokus på gode rammevilkår for idretten i fylket, på å utvikle organisasjonskompetansen, at unge vert stimulerte til å vere aktive i kvardagen og på å styrkje og utvikle idrettsråda. Gjennom ein målretta frivilligpolitikk kan kommunane vere med og styrkje kompetansen i organisasjonane.

Vi veit at særleg ungdom er utsett for eit sterkt kroppspress. Haldningsarbeid og variasjon i aktivitetstilbodet, der aktivitet er viktigare enn resultat, kan vere viktige verkemiddel for å motverke slikt press. Det må leggest vekt på dopingførebyggjande arbeid.

Enkelte idrettar krev kostbart utstyr, til dømes ski (hopp, langrenn, alpint, skiskyting), sykling (landeveg, terreng), segling, roing, skyting og klatring. Det kan vere fornuftig at klubbane har tilgjengeleg utstyr for utlån, spesielt for yngre årsklassar.

Å leggje idrettstilbod i forlenginga av skuledagen kan vere eit tiltak for å auke kvardagsaktiviteten. Eit slikt tilbod kan byggast opp etter same lest som kulturskuletilboda. Legg ein tilbodet i tilknytning til skuledagen, kan ein få fleire med på aktiviteten, og foreldra unngår køyring til ny aktivitet om kvelden. Tilbodet kan utviklast som ein kulturskule med idrettsinnhald eller ein skulefritidsordning med fysisk aktivitet og friluftsliv, til dømes éin time per dag.

I arbeidet med fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv vil FoU-institusjonane vere viktige kunnskapsleverandørar. Campus Fosshaugane er særlege aktuell som fagleg ressurs.

### **Anlegg**

Fylket har svært høg anleggsdekning. Ifølgje tal frå Norsk idrettsindeks 2017 ligg Sogn og Fjordane 85 prosent over landsgjennomsnittet. Det må vere eit mål å halde oppe anleggsdekninga med vekt på å rehabiliter eksisterande anlegg og å samordne utbygginga av nye.

Ei utfordring er å planleggje nye anlegg slik at vi får breidde i tilbodet og kan nytte ut ressursar på tvers av kommunegrensene. Utbygging må ha som mål å få fleire i aktivitet, og anlegga må tene fleire aldersgrupper. Det er viktig å sjå behov i samanheng. Saksgangen ved spelemiddelsøknader må i størst mogleg grad gi rom for langsiktig tenking og samordna planlegging. Ei slik tilnærming kan bety at vi må prioritere nye typar anlegg eller større og levedyktige anlegg færre stader i fylket. Det må leggest vekt på å ta vare på dei anlegga vi har, å sikre ressursar til vedlikehald og drift. Viktig i denne samanheng er god kompetanse og kapasitet i fylkeskommunen og kommunane, til dømes ved interkommunale samarbeid.

Miljøomsyn må ha stor vekt ved etablering og rehabilitering av anlegg. Særleg aktuelt er utfordringar med gummigranulat i samband med planlegging av nye kunstgrasbanar. Køyring til aktivitetar er utfordrande både med tanke på inaktivitet og miljø. Felles transport er ei løysing i mange tilfelle.

I Sogn og Fjordane har vi gode føresetnader for eit aktivt friluftsliv. Friluftsliv er spesielt viktig for å få inaktive grupper meir aktive, og dette er ofte lågterskeltilbod. Allemannsretten er grunnleggjande for å gi tilgang til naturområde og friluftsanlegg som turstiar, naturmøteplassar og turhytter. Kommunane samarbeider med friluftsansjonane om å leggje til rette for friluftaktivitetar. Ved bygging av anlegg og tilrettelegging for friluftsliv kan avtalar med grunneigarar vere ei utfordring. Kommunane kan gjennom regionale friluftsråd samarbeide om å klargjere roller og å utarbeide retningslinjer og avtalar.

Å leggje til rette for samordna anleggsutvikling skaper mangfald både i idretts- og friluftstilbodet. Fokus på anleggsutvikling bør ikkje gå utover tida som kan nyttast til å skape aktivitet. Organisasjonane bruker mykje tid og krefter på å skaffe midlar til drift og vedlikehald.

Det må i anleggsutviklinga leggast til rette for at alle skal kunne ha like føresetnader for deltaking. I planlegginga må det vere sterkt fokus på allsidigheit og universell utforming, breidde når det gjeld typar anlegg og å sikre brukarmedverknad. Skilting og synleggjering av anlegg, lyssetting av sentrumsnære turveggar og turområde bør vere satsingsområde.

#### **I Sogn og Fjordane vil vi:**

- At visjonen om fysisk aktivitet for alle er styrande for tilrettelegging av aktivitet og anlegg.
- Leggje til rette for auka kvardagsaktivitet.
- Oppretthalde høg aktivitet innan organisert idrett.
- Leggje betre til rette for eigenorganisert aktivitet og lågterskeltilbod som når dei minst aktive.
- Auke breidda i idretts- og friluftstilbodet både når det gjeld aktivitet og anlegg.
- Stimulere til bruk av naturen og friluftsanlegga i større grad.
- Samordne utbygginga og rehabiliteringa av anlegg meir på tvers av kommunane.
- Halde fram med å etablere regionale friluftsråd.

#### **8.1.1.4 Bibliotek**

Det overordna målet for folkebiblioteka, heimla i biblioteklova, er at alle skal ha eit like godt bibliotektilbod, uansett kvar dei bur.

Besøk i bibliotek i Sogn og Fjordane ligg på landsgjennomsnittet (2016). Utlån per innbyggjar i Sogn og Fjordane ligg tre prosent under landsgjennomsnittet. Barn og unge er dei som låner mest frå biblioteka. Sogn og Fjordane var fylket med høgast utlån per innbyggjar mellom 9 og 13 år i 2016.

Med revisjonen av biblioteklova i 2013 fekk folkebiblioteka i sterkare grad ei rolle som møteplass og arena for debatt og formidling. I ettertid har tal arrangement stige kraftig i fylket, og mange av kommunane har fått midlar frå Nasjonalbiblioteket til å utvikle seg som arrangørar. Tilskota har gått både til planlegging og gjennomføring av arrangement og til utstyr og tilrettelegging av biblioteklokala. Vi har no eit godt utgangspunkt for å vidareutvikle biblioteket som formidlingsarena og møteplass også i vårt fylke. Ikkje minst er dette viktig for grupper som barn og unge, flyktningar og innvandrarar og eldre. Mange bibliotek driv t.d. språkkafear, der flyktningar og innvandrarar møter etablerte innbyggjarar i kommunane. Biblioteka er òg betre rusta til å samarbeide med andre aktørar innan formidling, som DKS, Folkeakademiet, litteraturfestivalar, andre arrangørar og teater. Biblioteka er sentrale i arbeidet med å fremje nynorsk språk.

Ved sidan av møteplassfunksjonen peikar *Nasjonal bibliotekstrategi 2015-2018* på digitalisering som den store oppgåva for biblioteka framover. Det finst i dag store digitale ressursar som vert gjort tilgjengelege gjennom biblioteka. Utfordringa er å ta desse i bruk. Folkebiblioteka må ha kompetanse til å formidle digitalt innhald, både i møte med brukarar i biblioteket og på nettsidene sine.

Folkebiblioteka i Sogn og Fjordane har mange felles moglegheiter og utfordringar, men det er òg store skilnader mellom dei. Spesielt for fylket vårt er at vi har mange små bibliotekeiningar. Vi har 17 folkebibliotek med mindre enn to stillingar, ni med mindre enn éi (per 1.1.2018). Kommunale løyvingar til mediekjøp har gått ned med meir enn 25 prosent frå 2000 til 2016 (om vi reknar 2016-løyvinga om til kroneverdien i 2000). Utviklinga er i samsvar med bildet *Kulturutredningen 2014* teiknar av rammevilkåra for biblioteka på landsbasis. Utgreiinga viser at finansieringa av biblioteka er svekka. Avgrensa økonomiske rammer stiller særlege krav til leiarar og tilsette elles i biblioteka og til kommunen som eigar. Utfordringa er å sikre høg kvalitet på bibliotekområdet og å skape grunnlag for

innovasjon og utvikling. Styrking og synleggjering av bibliotekets rolle i lokalsamfunnet og klare ambisjonar i kommunane er viktig for å kome vidare.

Etablerte og formaliserte biblioteksamarbeid styrkjer fagmiljøa og gir grunnlag for samordning av ressursar og utvikling av fellesprosjekt. I kommunane er det viktig at biblioteka samarbeider med skular og barnehagar, eldresenter, frivilligsentralar, flyktningkonsulentar, norskopplæringscenter og organisasjonar for å nå ut til alle brukargrupper. Mål om best mogleg tilgjengelegheit, universell utforming og lokalt tilpassa opningstider må liggje til grunn ved utforming av bibliotektilbodet i kommunane.

Sogn og Fjordane fylkesbibliotek søker å støtte opp om arbeidet i kommunane gjennom rådgiving, kurs og fagsamlingar, fellestenester og utviklingsprosjekt. Eit særleg satsingsområde er formidling av nynorsk litteratur, med vekt på tilbodet til barn og unge. Lesegledarordning, nynorske turbibliotek i dagsturhytter i kommunane og klassesettsamling er tenester som folkebibliotek, skular, barnehagar og familiar kan nytte seg av. Sogn og Fjordane fylkesbibliotek har sidan 1999 utvikla verktøy og basar for digital formidling av lokalhistorisk litteratur, og samarbeider med Nasjonalbiblioteket om fullteksttilgang til artiklar.

Fylkesbiblioteket og kommunane har gått saman om e-bokordning, digital avisteneste og felles katalogsøk. Eit tilsvarande spleiselag er etablert for å transportere bøker mellom biblioteka.

Fylkesbiblioteket yter fagleg støtte til biblioteka i vidaregåande opplæring og koordinerer eit fagforum for bibliotektilsette i skulane.

#### **I Sogn og Fjordane vil vi:**

- Styrkje og synleggjere folkebiblioteket som ressurs i lokalsamfunnet.
- Vidareutvikle formidlinga av nynorsk litteratur, spesielt til barn og unge.
- Få til sterkare og meir samordna satsing på digital infrastruktur og digital formidling.
- Styrkje biblioteket som møteplass og arena for inkludering, læring og debatt.
- Få sterkare fagmiljø gjennom samarbeid mellom kommunane og satse på felles utviklingsprosjekt i større grad.
- Få til meir systematisk samarbeid mellom folkebiblioteka og skular, barnehagar, institusjonar og organisasjonar i kommunane.
- Vidareutvikle samarbeidet mellom bibliotek og andre aktørar på litteraturfeltet.
- Vidareutvikle samarbeidet mellom fylkesbiblioteket, opplæringsavdelinga og skulane om fagleg støtte til bibliotek i vidaregåande opplæring.

### **8.1.2 Kultur- og naturarven**

Kulturarven vår er grunnleggande for utvikling av identitet og tilhøyrslø, og representerer såleis sentrale verdiar som vi må ha med oss når vi arbeider for fellesskap og trivsel i lokalsamfunna. Inspirasjon frå materiell og immateriell kulturarv ligg bak mykje av den skapande verksemda og formidlinga som skjer i fylket.

Språk er ein viktig del av den immaterielle kulturarven. Nynorsk som bruksspråk er under press, og det er behov for målretta satsing, særleg overfor barn og unge. Her har biblioteka, kulturskulane, DKS, teater, musea mfl. ei viktig oppgåve. Nynorsksatsinga må inngå som ein integrert del av alt arbeid vi gjer innan kultur.

Tradisjonsmusikken og -dansen er sentrale uttrykk innan immateriell kulturarv. Dette er unike kulturelle uttrykk for vår region som krev ei medveten satsing på undervising, rekruttering,



dokumentasjon, og der vi må vurdere korleis vi kan støtte opp om profesjonelle musikarar og formidlingsstader. Handlingsboren kunnskap og handverkstradisjonar, stadnamn, segner og eventyr høyrer òg inn under immateriell kulturarv.

Dei fysiske kulturminna og museumssamlingane utgjer den materielle kulturarven. Gjennom planprosessen har vi sett på spørsmål knytte til forvaltning, formidling og utvikling av kulturminna.

Den norske kyrkja representerer ein viktig del av felles kulturarv, både materielle og immaterielle. Dei ulike trussamfunna må inkluderast i kulturomgrepet, og som samarbeidspart, til å byggje ståstad og felles forståing i eit mangfaldig samfunn.

Kulturplanen legg til grunn at naturarven er ein del av kulturarven. Landskapet i fylket er i stor grad eit kulturlandskap. Gjennom friluftslivet vidarefører vi eldre tradisjonar, kunnskap om å ferdast ute på ein trygg måte og om korleis ein kan hauste av naturen. Skjøtsel av tradisjonelt haustingslandskap og rydding av ferdsleveggar og stiar er viktig for å kunne nytte natur og kulturlandskap. Ny teknologi gir nye høve for formidling av både natur- og kulturverdiar.

### **8.1.2.1 Nynorsk språk**

I Sogn og Fjordane nyttar alle kommunane nynorsk som tenestemål, og 98 % av elevane er nynorskbrukarar. Dei største nynorskavisene ligg i Sogn og Fjordane, og her finn vi òg Nynorsk mediesenter og Nynorsk avissenter. NRK Sogn og Fjordane er ein heilt sentral nynorskspråkleg institusjon og ein stor leverandør av nynorskspråklege saker til nrk.no.

Elevar frå fylket har gjort det godt på nasjonale prøver og grunnskuleeksamenar, til trass for at vilkår som til vanleg har samanheng med høg skår, til dømes utdanningsnivået til foreldra, ikkje kan forklare resultatane hos oss. Resultatane er sette i samanheng med at born og unge i vårt fylke høyrer, les og til dels skriv tekstar på begge dei to målformene i kvardagen. Det er dokumentert at tospråklegheit har positiv effekt på utvikling av læringsevne.

Vi ser òg at elevar i vidaregåande opplæring i mindre grad skifter frå nynorsk til bokmål i vårt fylke enn elles. Det tyder på at det nynorske kulturmangfaldet i Sogn og Fjordane gir grunnlag for tryggleik og forankring.

Fylkeskommunal kultursatsing må ha som mål å byggje opp under nynorsk som aktivt bruksspråk. Dette må starte alt i barnehagane, og også gjennomsyre barnehagelærar- og lærarutdanninga. At offentlege og kyrkjelege institusjonar brukar nynorsk gir status og stabilitet. Det offentlege produserer mykje tekst og er såleis viktig for å sikre eit levande nynorsk språkfelleskap. Krav om bruk av nynorsk i medium og lærebøker er òg avgjerande for å halde oppe nynorsk som bruksspråk.

Nynorsk er heilt dominerande som målform i vårt fylke, men nynorsk språk er likevel under press. Ein overveldande del av inntrykka vi tek imot kvar dag er på bokmål eller engelsk. Nynorsk vert lite brukt på nettsider og i akademia. Kulturpolitikk i Sogn og Fjordane må difor ha vern om og utvikling av nynorsk som fullgodt språk på alle samfunnsområde som eit høgt prioritert satsingsområde.

«Nynorskfylket» vart etablert i 2012 som eit nettverk med deltakarar frå offentlege etatar, ulike institusjonar og organisasjonar og næringslivet. Forumet vil ha ei viktig rolle som målberar for nynorsk språk framover.

Fylkeskommunen utarbeidde i 2013 ein språkbruksplan, der målet er at tilsette skal føre eit klart og forståeleg språk. Språkbruksplanen skal nyttast som ein reiskap i arbeid med saker og kommunikasjon internt og eksternt. Statlege instansar, fylkeskommunen og fleire kommunar har også satsa på opplegget Klarspråk.

Høgskulen på Vestlandet har vedteke at nynorsk skal vere administrasjonsspråket, og dei har utarbeidd språkpolitiske retningslinjer. Dei jobbar også aktivt for utvikling av nynorsk som fagspråk.

Kulturinstitusjonane i fylket har eit særskilt ansvar for å fremje nynorsk. Fylkesbiblioteket har formidling av nynorsk språk og litteratur, særleg til barn og unge, som sentralt mål, og Den kulturelle skulesekken i fylket arbeider med å få fram nynorske produksjonar av god kvalitet. Sogn og Fjordane teater har ei særleg viktig rolle som eitt av tre nynorskteater i landet.

I samband med kommunesamanslåingar er det eit mål at kommunane tek eit aktivt val om nynorsk som administrasjonsspråk.

Som utviklarar og bestillarar kan staten, fylkeskommunen og kommunane bidra til at ressursar vert digitalt tilgjengelege på nynorsk i aukande grad.

#### **I Sogn og Fjordane vil vi:**

- Styrkje nynorsk språk i nasjonal språkpolitikk.
- Stadfeste nynorskens plass i samband med fylkessamanslåinga.
- Utvikle samarbeidet mellom det offentlege, kulturfeltet, næringslivet og frivillige om språkpolitisk arbeid.
- Sikre produksjon og formidling av nynorsk litteratur gjennom m.a. Sogn og Fjordane teater, biblioteka, DKS og kulturskulane.
- Arbeide for at kommunane tek aktivt val om nynorsk som administrasjonsspråk.
- Arbeide for å styrkje nynorsk som næringslivsspråk.
- Støtte arbeidet med utvikling av eit nynorskhus i Førde.

#### **8.1.2.2 Kulturminne**

I Sogn og Fjordane har vi eit rikt mangfald av kulturminne og kulturmiljø, med stor breidde og tidsdjupne og med eit stort potensial til å bygge identitet og opplevingsverdiar. Verdiskaping på kulturminneområdet skjer mellom anna gjennom kunnskapsbygging, forskning, formidling og bevaring, og gjennom utvikling av kulturminna som verdiar i lokalsamfunna. Spørsmål om sårbarheit og berekraft er sentrale, og vern gjennom bruk er eit viktig prinsipp. Utviklinga må vere på kulturminna sine premisar.

Vi har to område som er innskrivne på verdsarvlista, Vestnorsk fjordlandskap-delområde Nærøyfjorden og Urnes stavkyrkje. I tillegg til Urnes er det fire stavkyrkjer til i fylket: Borgund, Hopperstad, Undredal og Kaupanger. Desse er kulturminne av nasjonal betydning. Det er òg Selje kloster, Gulatinget og Kvernsteinslandskapet i Hyllestad.

Sogn og Fjordane har sju mellomalderkyrkjer i stein. Riksantikvaren har forvaltingsansvaret for mellomalderkyrkjene, mens kommunane har vedlikehaldsansvaret. På same måte som for stavkyrkjene, bør det utformast eit eige bevaringsprogram. Det er behov for til dels omfattande restaureringsarbeid, noko kommunane ikkje kan ta ansvar for åleine. Fylkeskommunen vil arbeide for at dette vert prioritert som eiga satsing over statlege finansieringsordningar.

Fylket har 11 fartøy som er oppførte på Riksantikvaren si fartøyvernliste. Det bør arbeidast for å styrkje det statlege bevaringsprogrammet for fartøyvern og for å etablere regionale tilskot til verneverdige fartøy. Fartøyvernet er avhengig av frivillig innsats til bevaring og drift, og det er eit mål å sikre gode rammevilkår for dette arbeidet.

I perioden 2018-2020 skal fylkeskommunane identifisere kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse gjennom det nasjonale prosjektet KULA (kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse). Fylkeskommunen vil gå i dialog med kommunane om utval og avgrensing av desse områda.

Det er behov for å utarbeide ei oversikt over regionalt verdifulle kulturminne i fylket. Dette er viktig for kommunane i fylket, då det er dei som har eit særleg ansvar for å sikre desse verdiane i samfunn- og arealplanlegginga.

Kommunane har ansvar for forvaltning og formidling av eit stort tal kulturminne av ulik karakter, og det er behov for å auke den kulturminnefaglege kompetansen i kommunane. Utarbeiding av lokale kulturminneplanar er ei satsing som vil bidra til dette. I dag er omlag halvparten av kommunane i mål eller nesten ferdige med utarbeiding av slik plan.

I arbeidet med råd og rettleiing til kommunar og private når det gjeld kulturminnefaglege spørsmål, til dømes verdivurderingar og restaurering, bør det vurderast om musea kan ha ei meir aktiv rolle, og korleis dette kan organiserast.

Digitalisering gir nye moglegheiter når det gjeld registrering og handsaming av informasjon, men òg i formidlinga av kulturminne. Gjennom digitale formidlingsverktøy kan kulturminna gjerast tilgjengelege for publikum på nye måtar, både som del av opplevinga på staden og uavhengig av at ein fysisk er til stades der kulturminne er lokalisert. Kulturminnesok.no er ein digital database som alle kan nytte for å registrere og formidle kulturminne.

Kulturminne er ein vesentleg komponent i reiselivsprodukt. Det er eit mål å integrere kulturminna endå sterkare i reiseopplevingar i Sogn og Fjordane.

I samband med regionreforma og overføring av statlege oppgåver til regionalt nivå er det signalisert at ei rekkje oppgåver på kulturminnefeltet skal overførast til dei nye regionane. Nye ansvarsområde vil omfatte tilskotshandsaming knytt til brannsikring av tette trehusmiljø, forvaltning av staten sine freda eigedomar samt ansvaret for fartøyvern. Føreslegen delegering vil også omfatte ei utviding av dispensasjonsmynde i forvaltninga av automatisk freda kulturminne, og forvaltningsansvar for profane bygg frå mellomalder og mellomalderruinane.

For å sikre kompetansemiljø og arbeidsplassar innanfor regional kulturminneforvaltning i Sogn og Fjordane, vil det vere behov for å styrke både kapasitet og kompetanse på kulturminnefeltet.

God kapasitet og kort sakshandsamingstid vil vere positivt for samhandling med grunneigarar og tiltakshavarar.

#### **I Sogn og Fjordane vil vi:**

- Sikre berekraftig og utviklingsretta forvaltning og formidling med vekt på kulturminna sin eigenverdi.
- Utvikle verdsarvområda, stavkyrkjene, Gulatingsstaden, Kvernsteinsparken og Selje kloster som kulturelle kraftsenter.
- Sikre kapasitet og kompetanse på kulturminneområdet i tråd med ny oppgåveoverføring frå staten.
- Bidra til oppbygging av kulturminnekompetanse i kommunane.
- Nytte kulturarven aktivt i næringsssamanheng.
- Arbeide for å styrkje det statlege bevaringsprogrammet for verna fartøy.
- Arbeide for eit bevaringsprogram for mellomalderkyrkjene.
- Arbeide for eit bevaringsprogram for fyrstasjonane.

#### **8.1.2.3 Museum**

Musea i Sogn og Fjordane (MiSF) er eit konsolidert museum med sju avdelingar. Museet er organisert som ei stifting, og rår over 161 kulturhistoriske bygg, 143 båtar og 122.000 gjenstandar. MiSF vert

finansiert gjennom tilskot frå staten, fylkeskommunen og kommunane. Ved sidan av MiSF finst det private samlingar, museum og senter som formidlar natur- og kulturhistorie frå fylket. Ifølgje Kulturindeksen 2017 hadde musea i Sogn og Fjordane (omfattar tal frå MiSF, Bremuseet og Singerheimen) eit besøk på 136 694 i 2016. Delt ut på tal innbyggjarar i fylket gir dette besøkstal som ligg 44 prosent under landsgjennomsnittet.

Den regionale museumspolitikken handlar i stor grad om å ta vare på dei kunst- og kulturhistoriske musea og deira tradisjon som samlingsforvaltarar og formidlarar i Sogn og Fjordane, og å gjere musea og deira tilbod relevante for innbyggjarane og tilreisande.

MiSF er i gang med ein omfattande strategiprosess for å tilpasse organisasjonen til utfordringane framover, og for å stimulere til auka bruk og aktivitet. Musea har store etterslep på registrering og digitalisering av samlingane. Målet er å gjere samlingane meir tilgjengelege og å tilby formidlingsaktivitetar og opplevingar som er relevante og givande for befolkninga. Musea skal vere aktuelle møteplassar og formidlingsarenaer for kunnskap og kultur, og skal kunne levere digitale tenester både i og utanfor samlingane. Det skal òg satsast meir på forskning og kunnskapsutvikling.

Musea har ei viktig rolle som inkluderande kulturaktør, og dei samlar alle aldersgrupper om kunnskap og opplevingar som gir grunnlag for undring og refleksjon. Gjennom formidling er dei med på å øve opp kritisk haldning til kjelder.

Det er etablert eit godt samarbeid mellom fylkeskommunen og MiSF, m.a. med Den kulturelle skulesekken om utviklinga av program for skuleelevar.

Musea er viktige ressursar for kommunane i deira arbeid med å formidle kulturarven. I kommunane der det ikkje er museumsavdeling, er det ei utfordring å skape lokal tilhøyrslø og eigarskap til musea. Musea må i samarbeid med kommunane arbeide aktivt for å nå ut til heile befolkninga i fylket med museumstilbodet.

Musea har ei fagleg fri stilling i forhold til eigarar og offentlege styresmakter. Ei god og føreseieleg finansiering frå stat, fylkeskommune og kommunane er ein sentral premis for vidare utvikling.

Sogn og Fjordane er ein attraktiv destinasjon for nasjonalt og internasjonalt tilreisande, og musea har gode moglegheiter for utvikling når det gjeld å trekkje til seg desse. Det krev målretta programmering og innsats i samarbeid med reiselivsbedrifter og andre aktørar.

MiSF har solid bygningsvernkompetanse, og det kan vere aktuelt å drøfte ordningar der musea hjelper fylkeskommunen i rolla som kulturarvforvaltar gjennom samarbeid om rådgivingstenester til kommunar og private.

Drifta av MiSF er basert på ein finansieringsmodell der staten går inn med inntil om lag 60 prosent av det offentlege tilskotet, medan fylkeskommunen/kommunar må bidra med minimum 40 prosent. Situasjonen i dag er at staten sin del av løyvinga ligg på om lag 62 prosent, og lokal/regional del på om lag 38 prosent. Fylkeskommunen har hatt eit ønske om å bidra med 25 prosent av den lokale/regionale delen, mens kommunane er blitt utfordra til å stå for dei resterande 15 prosent. Utfordringa har vore å finne ein god finansieringsmodell som møter musea sine behov, og som samstundes vert oppfatta som berekraftig over tid.

Det har i lang tid vore arbeidd med å betre magasinkapasiteten ved musea i fylket gjennom satsing på fellesmagasin kombinert med utbygging ved Sunnfjord museum. Prosjektet «Kløyften» er fremja for statleg medfinansiering. Musea har også andre investeringsprosjekt som må vurderast i eit langsiktig perspektiv. Det gjeld utvikling av industribygg i Angedalen i Førde, vernebygg for Holvikejekta på Sandane og nytt formidlingsbygg i Kvernsteinsparken i Hyllestad.

#### **I Sogn og Fjordane vil vi at:**

- Musea utviklar seg som dagsaktuelle, relevante og samfunnsengasjerte institusjonar.
- Musea utviklar gode tilbod til barn og unge med vekt på kulturopplevingar og kunnskapsformidling.
- Musea utviklar seg som inkluderande møteplassar.
- Musea utviklar gode opplevingar for reiselivet.
- Musea har gode lokale for formidling og samlingar.

#### **8.1.2.4 Fylkesarkivet**

Hovudoppgåvene til Fylkesarkivet kan delast i tre: innsamling, bevaring og formidling. Heilt sidan oppstarten i 1983 har fylkesarkivet stått for innsamlingsarbeidet i fylket, og vore særleg oppteken av å kombinere bevaringsaspektet med formidlingsaspektet. Dette perspektivet har vore bestemmende for korleis fylkesarkivet har arbeidd med arkiv.

Arkiva til fylkesarkivet er offentlege og private arkiv, foto, musikk, stadnamn, og munnlege og skriftlege forteljingar av ulike slag. Dette er materiale som krev svært ulik handtering både med tanke på bevaring og formidling. På formidlingssida har ein ulike brukargrupper og ulike krav knytte til korleis arkiva skal formidlast. På bevaringssida krev dei ulike arkivtypane forskjellig handtering, både når det gjeld klima og organisering.

Sidan slutten av 90-talet og fram til i dag har teknologiskiftet frå analoge til digitale medium gått stadig raskare. Dette har vore utfordrande for fylkesarkivet, både når det gjeld bevaring og formidling.

Digitale arkiv krev ei heilt anna handtering enn dei analoge med tanke på bevaring. Utfordringane har først og fremst vore knytte til den raske utviklinga som skjer innan digital teknologi. Fylkesarkivet har difor hatt fokus på å lagra data teknologinøytralt i påvente av at det vert etablert nasjonale rutinar og standardar på området.

Teknologiskiftet får den konsekvensen at arkivdata vert formidla på stadig nye måtar. Brukarane sine forventningar endrar seg i takt med denne utviklinga. Det vert forventa at arkivdata er tilgjengelege på den til ei kvar tid dominerande formidlingsplattforma, noko som stiller store krav til omstillingsevner og presentasjon av data. Utviklinga går mot at tenestene vert meir og meir brukarstyrte.

Fylkesarkivet er i dag skalert for å handtere arkiv frå Sogn og Fjordane. I samband med fylkessamanslåinga må ei samla fylkesarkivordning for heile det nye fylket planleggast. Det er store ulikskapar mellom dei to fylkeskommunane i kor ansvaret for bevaring og formidling av dei ulike arkivtypane ligg.

Også kommunereforma får konsekvensar for arkivarbeidet. Kommunar som vert nedlagde, skal avlevere arkiva sine til eit depot. Sidan fylkesarkivet er vertskap for kommunearkivordninga ligg det til fylkesarkivet å finne løysing på korleis dei arkiva som er råka av reforma og teknologiskiftet skal handterast med tanke på bevaring og tilgang. Magasinløysing er ei av utfordringane her.

Fylkesarkivet må halde fram med å sikre og betre databaseløysingane. Sjølv om viktige grep allereie er gjorde, til dømes når det gjeld foto, stadnamn og Kulturhistorisk leksikon, står det att mykje arbeid med dei resterande basane. I tillegg er det også store utfordringar knytte til å få databaseløysingane til å framstå samla og funksjonelle for brukarane, slik at ein i størst mogleg grad får ei saumlaus navigering mellom dei ulike arkivtypane.

### **I Sogn og Fjordane vil vi:**

- Utvikle fylkesarkivet som ein markert kulturinstitusjon i det nye fylket.
- Satse på digitalisering av arkivmateriale.
- Satse på bevaring av analoge arkiv.
- Satse på digitalt skapte arkiv.
- Sjå heilskapeleg på databaseløysingane – samordne og fornye.
- At fylkesarkivet gir opplæring i korleis oppbevare og handsame arkivmateriale til frivillig sektor.

### **8.1.3 Kunstproduksjon og formidling**

Produksjon og formidling av kunst og kultur skjer i offentleg, frivillig og privat regi, på ei rekkje ulike arenaer og med mange involverte. Dette er eit mangfaldig område, der vi har institusjonar som er sterke på programmering og formidling kvar for seg, men med lite koordinering og samarbeid på tvers. Det er ei utfordring for kommunane å leggje til rette for dei mange aktørane.

Innsatsområdet dreier seg m.a. om kunstproduksjon og formidling i regi av «det frie feltet», det vil seie kunstnarar, produsentar, arrangørar og andre foretak/bedrifter innan kulturell og kreativ næring. Relevante spørsmål under dette punktet er kva verkemiddel kommunane og fylket samla bør rå over, til dømes i form av kompetanse, fagleg støtteapparat, eigna lokale og ressursar elles.

Ifølgje Kulturindeksen 2017 er 200 kunstnarar busette i Sogn og Fjordane. Det har vore ein svak auke i tal kunstnarar i fylket sidan 2010, men kunstnartettleiken er likevel låg samanlikna med resten av landet, 55 prosent under landsgjennomsnittet. Den klart største delen av kunstnarane i fylket er musikarar eller komponistar, i 2016 galdt det 133 av 200. Elles var åtte scenekunstnarar, 55 visuelle kunstnarar og fire forfattarar busette her i 2016.

#### **8.1.3.1 Visuell kunst og kunsthandverk**

Sogn og Fjordane har fostra ei rekkje framstående kunstnarar. Nikolai Astrup, Bernt Tenold, Anders Svor, Ludvig Eikaas, Gunder S. Gundersen, Kjartan Slettemark og Oddvar Torsheim har kvar på sin måte produsert kunst av høg kvalitet, og marknadsført fylket vårt på ein god måte. Mange av dagens aktive kunstnarar i fylket arbeider både nasjonalt og internasjonalt, og yngre talent frå fylket markerer seg godt i det nasjonale kunstnarmiljøet.

Kunstfeltet er mangfaldig, med aktørar som både er skapande kunstnarar og sjølvstendig næringsdrivande. Ei sentral problemstilling er korleis det kan leggest til rette for at fleire i Sogn og Fjordane kan ha kunstproduksjon og -formidling som hovudaktivitet. Kunstnarane må sikrast betaling for utført arbeid. Stipendordningar og prosjektstøtte som er retta inn både mot etablerte og nye kunstnarar er verkemiddel her. Samstundes må kunstnarane og kunstnarorganisasjonane ha god kunnskap om korleis dei sjølve kan marknadsføre seg. Dette handlar om bedriftsutvikling og bygging av kompetanse.

Kunstnarorganisasjonane framhevar behovet for stimulerande fagmiljø; vi må få fleire møteplassar for kunstnarar. Unge og etablerte kunstnarar kan støtte opp om kvarandre og knyte kvarandre saman i nettverk regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

Etter- og vidareutdanningstilbod i eige fylke er viktig for å gi kunstnarar ei sterkare forankring her.

Sogn og Fjordane kunstmuseum i Førde vart oppretta i 2000 som ei vidareføring av Fylkesgalleriet i Sogn og Fjordane. Kunstnarsenteret i Sogn og Fjordane er òg innlemma i museet. Sidan 2004 har kunstmuseet vore organisert som ei stifting med fylkeskommunen, kunstnarorganisasjonane og kommunane Førde, Jølster, Hornindal og Lærdal som stiftarar. I 2009 gjekk kunstmuseet inn i Stiftinga Musea i Sogn og Fjordane (MiSF). MiSF femner om fleire galleri ved sidan av kunstmuseet: Eikaasgalleriet, Astruptunet, Anders Svor-museet og Sogn kunstsenter.

Kunstmuseet har eit særleg ansvar for å gjere ny og eksperimentell kunst tilgjengeleg, og det er viktig å nytte ut kompetansen til museet og dei andre institusjonane i kunstproduksjon og formidling over heile fylket. Kunstmuseet har òg ei viktig rolle som møteplass for profesjonelle kunstuttrykk. Samstundes er det behov for gode utstillingslokale i alle delar av fylket, og kunstlaga rundt om i fylket har ei viktig rolle i å formidle kunst i sine nedslagsfelt.

Funksjonane som tidlegare låg til kunstnarsenteret er no integrerte i Kunstmuseet i Sogn og Fjordane. Det er behov for å klargjere rolla til kunstmuseet på dette området og å styrkje nettverks- og møteplassfunksjonen. Dei lokale kunstlaga kan vere ei bru mellom amatørar og profesjonelle kunstnarar.

Nordisk kunstnarsenter Dalsåsen i Fjaler vart opna i 1998, og tilbyr arbeidsstipend, atelier og bustad til kunstnarar. Det finst fleire private og frivillige galleri og formidlingsinitiativ i fylket. Døme er Vevringutstillinga, som har vist samtidskunst kvart år sidan 1979, og selskapet Kunstbygda Balestrand AS, som arbeider for å stimulere til og utvikle kunst- og kulturprodukt i kommunen.

Det offentlege rom kan nyttast ut meir aktivt i kunstformidlinga, til dømes kan sjukeheimar, skular og ferjer utviklast som kunstarenaer i større grad. I tillegg kan ein i den fysiske planlegginga legge større vekt på estetikk, kunstnarisk utsmykking og bruk av profesjonelle kunstnarar som rådgivarar og utførarar. Avsetjing av midlar til utsmykking av offentlege bygg må sikrast i kommunar og fylkeskommunen.

Den kulturelle skulesekken har ei heilt sentral rolle som formidlar av kunst. Gjennom DKS-programma når vi ut til alle elevar i grunnskulen og vidaregåande opplæring med opplevingar og kunnskap. Dette er avgjerande for å gi alle barn og unge kunnskap og forståing av kunst. UKM er ein arena der ungdom får syne fram ulike kunstuttrykk og møte andre med felles interesser. Dei kommunale kulturskulane kan utviklast som ein langsiktig strategi for forståing av kunst og utvikling av talent. Kunst bør ha ein tydeleg plass i læreplanane for grunnskulen.

Kommunane kan m.a. støtte opp om kunstnarane gjennom å gi råd i prosjektutvikling og å stille produksjonslokale og utstillingslokale til rådvelde. Med relativt få kunstnarar busette i fylket og store avstandar er det viktig å leggje til rette for nettverk og fagmiljø på tvers mellom kommunane. Slik tilrettelegging må òg omfatte handverkarar som utøver og vidareutviklar tradisjonelle teknikkar og slik vidarefører en viktig del av kulturarven vår.

Kunstnarbustader i fylket vil stimulere til at fleire oppdagar Sogn og Fjordane, og tilføre nytt i miljøet. Det kan òg vurderast å byggje ut tilbod om kunstnarbustader i utlandet og reisestipend for kunstnarar frå fylket.



### **I Sogn og Fjordane vil vi:**

- At det skal vere attraktivt for kunstnarar å bu og arbeide i Sogn og Fjordane.
- Sikre faglege møteplassar og arenaer for kompetanseheving i fylket, kunstfagleg og økonomisk.
- Arbeide for godt samspel mellom kunstnarar, kunstinstitusjonar og kunstlag.
- Arbeide for profesjonell kunst i offentlege rom i fylket.
- Arbeide for verkstads- og utstillingslokale over heile fylket.
- Arbeide for å styrkje dei økonomiske rammevilkåra for kunstnarane.
- Styrke den kunstfaglege kompetansen i offentlig forvaltning.

### **8.1.3.2 Musikk**

Sogn og Fjordane har eit rikt og variert musikkliv. Kor, korps, spelemannslag, kulturskular, sjangerspesifikke grupper og enkeltutøvarar utgjer eit mangfald i musikklivet i fylket. Fylkeskommunen og kommunane støttar arbeidet på ulike måtar, gjennom ordningar, tilskot og samarbeid.

Distriktsmusikarordninga har sidan opprettinga i 1987 tilført fylket profesjonelle muskarressursar. Desse sikrar deltaking og oppleving gjennom kulturskulane og produksjonar for Den kulturelle skulesekken og gjennom samarbeid med frivillig sektor. I tillegg er distriktsmusikarane ein ressurs for profesjonelle aktørar som Opera Nordfjord og andre satsingar, som kan nytte distriktsmusikarane til sine prosjekt og oppsetjingar etter søknad. Fylkeskommunen ser det som viktig at ordninga vert styrkt fagleg gjennom produksjonsressursar, samlingar og kurs, og tek sikte på eit utvida samarbeid med kommunane for å få dette til.

Fylkesmusikarordninga vart oppretta av fylkeskommunen i 1989, og er fylkeskommunen si musikarordning retta mot folkemusikk. Dei fylkestilsette folkemusikarane har produsert ei rekkje konsertprogram for ulike målgrupper. Dei har samarbeidd med spelemannslag og andre frivillige og med profesjonelle aktørar som Sogn og Fjordane teater og Førdefestivalen. Folkemusikarane driv òg opplæring gjennom kulturskulane. Dei fleste av dagens unge spelemenn og -kvinner frå fylket har fått opplæringa si av dei fylkestilsette folkemusikarane. Ordninga er no vedteken omorganisert og integrert i noverande distriktsmusikarordning. Distriktsmusikarordninga omfattar frå hausten 2018 17 muskarar.

Opplæring er eit viktig satsingsområde for fylkeskommunen. Gjennom støtta til distriktsmusikarordninga er fylkeskommunen med på å leggje til rette for at barn og unge skal få ei opplæring innan musikk med høg kvalitet. Firda vidaregåande skule med undervisningstilbod innan musikk, dans og drama fangar opp unge med bakgrunn i amatørkultur i kommunane. Skulen har stor betydning når det gjeld å leggje til rette for vidare utdanningsløp innan kunst og kultur.

Bergen Filharmoniske Orkester har gjennom ein 20-års periode hatt jamlege konsertar i Sogn og Fjordane. Det må vere ein ambisjon om fleire slike konsertar i heile det nye fylket også i framtida. Fylket sitt eige symfoniorkester, Sogn og Fjordane symfoniorkester, har årlege prosjekt, men har ein krevjande økonomisk situasjon.

NRK Sogn og Fjordane si musikk-satsing Luttpriisen som vert tildelt årets muskar i Sogn og Fjordane er eit tiltak som fylkeskommunen tek del i gjennom juriesamarbeid. Fylkeskommunen ynskjer å utvide dette samarbeidet i samband med rammene rundt utdelinga av prisen.

Sogn og Fjordane står sterkt når det gjeld folkemusikk og den i hovudsak klassisk baserte distriktsmusikarordninga. Det er eit mål at ein også kan få fleire musikarar i rytmiske musikkjangrar til å etablere seg i fylket. Mellom anna har fylket fleire jazzfestivalar, men nokså få jazzmusikarar.

Satsing på nynorsk er også noko som gjeld musikkfeltet. I Den kulturelle skulesekken vert det produsert konsertar som brukar nynorsk språk eller dialekt m.a. innan blues. Den vidare satsinga inkluderer også forprosjekt og kurs for elevar i grunnskulen som skal stimulere til skriving av eigne tekstar.

Festivalar er ein stor og viktig del av kulturfeltet. Dei genererer vesentlege kulturelle og økonomiske verdiar, og er ein viktig del av opplevingsnæringane i fylket. Festivalane samlar lokalsamfunna om eit felles løft, og er ein arena der ein kan oppleve kjende og ukjende aktørar på høgt kvalitativt nivå. Mange festivalar utviklar også eigne produksjonar.

Førde internasjonale folkemusikkfestival vart arrangert første gong i 1990, og er leiande nasjonalt på sitt område. Festivalen hevdar seg godt på internasjonale lister over festivalar i sin kategori. I tillegg til sjølve festivaldagane tidleg i juli kvart år har festivalen konsertar gjennom året.

Malakoff rockfestival vart starta i 2003 som ei elevbedrift ved Eid vidaregåande skule. Festivalen er no ein av dei store rockfestivalane på Vestlandet. Også Norsk Countrytreff har sidan den første festivalen i 1995 hatt ein sterk vekst, og er no det største arrangementet på Vestlandet i sin sjanger. Gloppen musikkfest er ein klassisk musikkfestival som vart etablert i 2003, og har som mål å skape eit aktivt kunst- og kulturmiljø på høgt kunstnarleg nivå innan denne sjangeren i heile fylket.

Fylkeskommunen har eit kulturpolitisk ansvar for å støtte festivalane fagleg og økonomisk, utfordre festivalane til å bidra i offentleg planlegging og utvikling og å formidle informasjon og kontakt mellom forvaltningsnivåa. Det er eit mål at det skal vere eit variert tilbod av festivalar i fylket.

Fylkeskommunen har frå 2018 signalisert vilje til femårig avtale med Førde internasjonale folkemusikkfestival og Norsk Countrytreff, og treårige avtaler med Gloppen musikkfest og Malakoff rockfestival. Dette i samband med omlegginga av festivalstøtte frå Norsk kulturråd.

#### **I Sogn og Fjordane vil vi:**

- Utvikle samarbeidet mellom kulturskulane og det frivillige musikklivet.
- Framheve folkemusikken sin plass i kulturlivet, og sikre at folkemusikkstillingar vert integrerte i distriktsmusikarordninga.
- Sikre Sogn og Fjordane symfoniorkester økonomisk handlingsrom.
- Legge til rette for jamlege besøk av større profesjonelle orkester og utøvarar.
- Arbeide for at fleire profesjonelle musikarar etablerer seg i fylket.
- Stimulere til nynorske tekstar i fleire musikkjangrar.
- Sikre gode rammevilkår for eit variert festivaltilbod i fylket.
- Få etablert regionale og kommunale tilskotsordningar for skaparar og utøvarar av musikk, arrangement og festivalar.
- Utvikle samarbeidet mellom kulturskulane og dei fylkesdekkande opplæringstilboda innan musikk, dans og drama.
- Arbeide for at dei fylkesdekkande tilboda innan musikk, dans og drama i vidaregåande opplæring vert styrkte i det nye fylket.
- Utvikle samarbeidet med kantorane, som er ei stor og desentralisert profesjonell musikargruppe i fylket.

### 8.1.3.3 Scenekunst

Sogn og Fjordane har eit relativt godt tilbod når det gjeld scenekunst (Kulturindeksen 2017). Besøket på teater- og operaframvisningar i fylket er likevel litt lågare enn landsgjennomsnittet. Førde kommune har det beste teatertilbodet og teaterbesøket av kommunane i fylket.

Sogn og Fjordane teater (SoFT) er eitt av tre nynorskteater. Sidan etableringa i 1977 har teateret stått for over 200 produksjonar, og turnert i alle kommunane i Sogn og Fjordane. Også andre fylke har hatt besøk av teateret. Gjennom nært samarbeid med Den kulturelle skulesekken tilbyr Sogn og Fjordane teater oppsetjingar på nynorsk til skuleelevane.

Teateret har som mål å vere eit produserande og turnerande teater for heile det nye fylket etter 2020. Det krev tilrettelegging av lokale for teateret og tilstrekkeleg stab til å ta unna oppgåvene.

Fylket har òg private teater, som Aldateateret i Askvoll.

Opera Nordfjord på Nordfjordeid vart skipa i 1998, og har sidan vore ein viktig del av scenekunsttilbodet i Sogn og Fjordane. Operaen har bygt seg opp i eit omfattande samarbeid mellom profesjonelle og frivillige krefter.

Fleire andre private operasatsingar har dukka opp, slik som Åmot Operagard i Gaular og Opera Kysten i Flora. Dette fortel oss at operatilbod har eit publikum i fylket.

Sogn og Fjordane har lang tradisjon for historiske spel. Kinnaspelet er mellom dei mest kjende, og har sidan 1985 hatt årlege oppsetjingar på øya Kinn vest for Florø. Spela byggjer på eit fruktbart samarbeid mellom profesjonelle og amatørar, og har ringverknader lokalt og regionalt.

I fylket er det aktive amatørteater- og revymiljø i mange kommunar. Desse betyr mykje for identitet og samkjensle i lokalsamfunna, og dei kan bidra til å rekruttere til profesjonelle fagmiljø. Firda vidaregåande skule gir tilbod der unge sjølve kan utvikle seg som utøvarar innan scenekunst.

Teaterfestivalen i Fjaler presenterer teaterproduksjonar av høg kvalitet, og løfter samfunnsaktuelle spørsmål gjennom programmet.

Sogn og Fjordane har ein rik kulturarv innan folkedans. Ungdomslaga og spelemannslaga held gjennom opplæring, stemne og konkurransar tradisjonane levande.

Satsinga Dans Uten Grenser har gjennom ung til ung-metodikk gitt danseopplæring til ungdom i Sogn og Fjordane sidan 2006.

#### **I Sogn og Fjordane vil vi:**

- Sikre gode rammevilkår for Sogn og Fjordane teater som nynorskproduserande turneteater i det nye fylket.
- Sikre Opera Nordfjord som distriktsopera i det nye fylket.
- Stimulere til utvikling av frie teatergrupper og festivalar.
- Stimulere til utvikling av varierte teater- og dansetilbod for barn og unge.
- Leggje til rette for godt samspel mellom profesjonelle og amatørar.
- Oppretthalde eit godt utdanningstilbod innan musikk, dans og drama.
- Stimulerere samarbeid mellom kulturskular, kulturaktørar og vidaregåande opplæring innan estetiske fag.
- Støtte opp under Teaterfestivalen i Fjaler som arena for produksjon og framføring av profesjonell scenekunst.

#### 8.1.3.4 Kino, film

Kulturindeksen 2017 peikar på at kino er det kulturtilbodet som størst del av befolkninga nyttar seg av. Dette er òg eit tilbod som går på tvers av sosioøkonomiske skiljelinjer.

Kommunane har konsesjonsmynde for kinoane (Kinolova av 1913). Gjennom digitalisering har kommunane utvikla kinotilbodet dei siste åra. Sidan 2008 har tal framsyningar per innbyggjar auka med nesten 61 prosent. Det ligg no 12 prosent under landsgjennomsnittet (2016). Sogndal, Førde og Flora har det mest omfattande kinotilbodet, med størst mangfald og besøk. Innbyggjartalet i kommunen, utdanningsnivå og besøksnæringar er blant faktorane som bestemmer kinotilbodet i kommunane. Det er kommunar med sentrumsfunksjonar som har eit godt kinotilbod. Kinobesøket i fylket har òg auka monaleg, med 50 prosent sidan 2008. Besøket låg i 2016 14,5 prosent under landsgjennomsnittet.

*Filmmelding for Vestlandet* (2014) styrer filmsatsinga i Sogn og Fjordane. Sogn og Fjordane har eit lite filmmiljø i dag, stort sett knytt til oppdragsfilm og reklamefilm. Dei vidaregåande skulane i Førde og i Sogndal har opplæring i film og miljø for ungdom som kvalifiserer seg til bransjen. Northwestwood AS, lokalisert i Stongfjorden, er eit filmselskap som også satsar på kunstfilm.

Å styrkje dei kulturelle og kreative næringane (KKN) i fylket er ei målsetting. Dette vil gi eit meir variert og attraktivt næringsliv og fleire bein å stå på ved rekruttering av tilflyttarar til fylket. Fylkeskommunen samarbeider med Vestnorsk filmsenter og Western Norway Film Commission. Finansieringsfondet Zephyr er sentralt for å bygge opp filmnæring i fylket.

Sogn og Fjordane har sin styrke innan filmnæringane særleg som lokasjon. Her er både natur- og kulturlandskap og kulturmiljø som er attraktive for innspeling. Utfordringa er å ta i mot ei filminnspeling med det dei treng av fagfolk, overnatting og mat, transport og sørvis elles. Å stimulere til etablering av eit mottaksapparat for filminnspeling i fylket er eit mål.

##### **I Sogn og Fjordane vil vi:**

- Sikre og byggje ut eit godt kinotilbod i heile fylket.
- Styrkje vilkåra for å produsere kunstfilm i fylket.
- Utvikle fylket som lokasjon for filminnspelningar.

#### 8.1.3.5 Litteratur

Biblioteka er grunnstrukturen i litteraturformidlinga i kommunane. I tillegg har vi satsingar og festivalar i offentleg og privat regi som aktivt formidlar litteratur og forfattarskap i Sogn og Fjordane. Det er eit mål å få til meir samarbeid mellom biblioteka og andre litteraturformidlingstiltak for samla å nå betre ut med formidlinga. Fylkesbiblioteket har ei viktig rolle i å leggje til rette for å utnytte felles ressursar i eit samspel mellom offentlege og private tiltak.

Dei to forlaga Skald og Selja har gjennom ein 20-års-periode markert seg sterkt i fylket. Selja har hovudfokus på lokal- og regionalhistorisk litteratur, medan Skald har satsa mykje på kunstbøker, nyutgivingar av klassikarar og barnelitteratur. Begge forlaga er viktige leverandørar til den nynorskspråklege bokfloraen.

Nynorske litteraturdagar i Aurland samlar årleg deltakarar til eit stort kulturarrangement med vekt på nynorsk språk. Festivalen har sidan starten i 2006 bygt opp eit variert program med litteratur, musikk, kunst og humor. Festivalen har treåring samarbeidsavtale med fylkeskommunen frå 2018.

Jakob Sande-selskapet har sidan skipinga i 1991 arbeidd aktivt for å formidle kunnskap om diktaren og nynorsk litteratur. Jakob Sande-tunet i Dale, der diktaren var fødd og oppvaksen, vart kjøpt av Jakob Sande-stiftinga i 1997. Stiftinga og selskapet har seinare gått saman til éin organisasjon, og Jakob Sande-tunet i Fjaler vert vidareutvikla som kulturarena og forfattarbustad.

Bokbyen i Fjærland vart grunnlagt i 1995, og består av kring ti bokutsal kring om i bygda Mundal. Gjennom sitt arbeid med å ta vare på bøker lettar Bokbyen tilgangen på eldre bøker for publikum. Bokbyen har ope for besøk heile året, men i størst omfang frå mai til september, og har i tillegg postordresal gjennom heile året.

Rom for ord vert utvikla som eit desentralisert litteraturhus etter initiativ frå Førde kommune og satsinga Nynorskbyen Førde. Førde kommune ynskjer gjennom Rom for ord å leggje grunnlag for meir formidling av nynorsk litteratur. I eit samarbeid mellom bibliotek, teater, grendelag og private aktørar tilbyr Rom for ord arrangement på arenaer i Førde og i andre kommunar i Sogn og Fjordane.

#### **I Sogn og Fjordane vil vi:**

- Stimulere til produksjon av nynorsk litteratur for barn og vaksne og arbeide for støtte til nynorskspråklege magasin, bøker, filmar, video, m.m.
- Ha brei og allsidig litteraturformidling med plass til mange aktørar.
- Få til godt samarbeid mellom offentlege institusjonar og private initiativ.
- Styrkje biblioteka som desentraliserte litteraturhus.

#### **8.1.4 Kulturelle kraftsenter**

I Sogn og Fjordane har vi materielle og immaterielle kulturminne, verdsarvområde, festivalar, institusjonar, kulturbedrifter og andre fagmiljø som fungerer som kulturelle kraftsenter eller fyrtårn. Desse har ringverknader regionalt, og viser igjen i nasjonal og gjerne òg internasjonal samanheng. Fyrtårna er sjølv kraftsenter i form av sterke fagmiljø, eller dei er sentrale element i kunst og kultur frå fylket, til inspirasjon og som byggjesteinar i nye etableringar. Dei gir nye arenaer for oppleving og kunnskapsbygging, fleire dimensjonar til samfunnsdebatten og verdiskaping på mange ulike område. Gjennom dei kulturelle fyrtårna våre kan vi leggje til rette for vidare utvikling på kulturfeltet og inspirere til nye satsingar.

Ein heilt sentral del av identiteten vår i Sogn og Fjordane er språket vårt. **Nynorsk språk** er grunnleggande for tilhørslse og samkjensle, det er ein demokratisk rett og avgjerande for å kunne delta og bidra i samfunnet. Å sikre nynorsk som språk i offentlegheita krev medveten innsats frå offentlege institusjonar, skulane, barnehagane og biblioteka, media, organisasjonane og næringslivet. For Sogn og Fjordane fylkeskommune ligg nynorsk til grunn for alt arbeid på kulturfeltet. Fylkesbiblioteket har nynorsk litteratur, med vekt på formidling til barn og unge, som særleg satsingsområde, og Den kulturelle skulesekken står for nynorskproduksjonar til skulane. Festivalar og kulturaktørar bidreg til formidling av nynorsk språk gjennom song og litteratur. Nynorsk er gjennom intensjonsavtalen mellom Hordaland og Sogn og Fjordane vedteke som administrasjonsspråk i det nye fylket. Høgskulen på Vestlandet har to studiestader i fylket, og har nynorsk som administrasjonsspråk. Det blir arbeidd med å samle mediebedrifter og institusjonar i eit nynorskhus i Førde. Eit slikt hus vil kunne romme vel 100 arbeidsplassar, og vil kunne ha stor gjennomslagskraft som formidlar av nynorsk språk.

**Sogn og Fjordane teater** har ei viktig rolle regionalt og nasjonalt som eitt av tre nynorskteater. Teateret står i ei særstilling når det gjeld å bruk vestnorske målføre. Sogn og Fjordane teater har

opparbeidd seg spesialkompetanse som turnéteater, og vil nytte ut erfaringane og kapasiteten på dette området i det nye fylket.

Kunstnaren **Nikolai Astrup** (1880-1928) budde det meste av livet sitt i Jølster, og heimen hans, Astrup-tunet, er no museum. Astrup er internasjonalt kjend, og det vert arbeidd med å oppgradere Astrup-tunet. Tunet er ein del av **Musea i Sogn og Fjordane (MiSF)**. MiSF har sju avdelingar, og er med sine kring 55 tilsette eitt av dei tyngste fagmiljøa på kulturfeltet i Sogn og Fjordane.

**Kunstmuseet i Førde**, som stod ferdig i 2012, og er prislønt internasjonalt for sin særprega arkitektur. MiSF rår over **Holvikejekta**, den einaste bevarte opne jekta vi har att, bygt i Gloppen i 1881. Til MiSF høyrer også **Kvernsteinsparken** i Hyllestad, eit utandørsmuseum i Nord-Europas største steinbrot frå vikingtida og mellomalderen. Frå Hyllestad vart kvernsteinar skipa ut og eksporterte til europeiske marknader.

**Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane** har samla, systematisert og digitalisert store mengder offentlege og private arkiv, foto, stadnamn, brev, protokollar m.m. sidan etableringa i 1983. Materialet er tilgjengeleg via nettsidene til arkivet. Ny teknologi gir moglegheiter til å formidle materialet gjennom meir fleksible og brukarvenlege løysingar. Det ligg eit stort potensial for vidare utvikling i samlingane, teknologien og kompetansen Fylkesarkivet rår over.

**Gulatinget** er ein av dei eldste regionale tingstadane i Noreg, truleg etablert seint på 800- eller tidleg på 900-talet. Gulatingslova er den eldste bevarte lovsamlinga i Norden. Gulatinget vert utvikla og formidla i eit samarbeid mellom Gulen kommune og fylkeskommunen. Gulatinget er del av eit internasjonalt nettverk av tingstader, og inngår òg i eit nasjonalt tingnettverk saman med Frostatinget, Eidsivatinget og Borgartinget. Ei viktig satsing framover vil bli etablering av eit formidlingsbygg på Flolid i Gulen.

Sogn og Fjordane har fem **stavkyrkjer**: **Ornes** i Luster kommune, **Borgund** i Lærdal, **Hopperstad** i Vik, **Undredal** i Aurland og **Kaupanger** i Sogndal. Ornes stavkyrkje vart innskriven på verdsarvlista i 1979. Kyrkja vart bygt i andre halvdel av 1100-talet, og er ei av dei eldste og best bevarte stavkyrkjene i landet. Ved Borgund stavkyrkje er det bygt besøksenter. Slikt senter er òg regulert inn ved Hopperstad kyrkje, og på Ornes blir det planlagt verdsarvsenter. **Selje kloster** er mellom dei eldste og mest komplette kloster i landet. På byrjinga av 1100-talet vart det grunnlagt eit benediktinarkloster her, og Selja blir rekna for å ha vore eit viktig valfartsmål for pilegrimar i mellomalderen. Det var også på Selja at Vestlandet sitt første bispesete vart oppretta i 1068. Klosteret og øya har i tillegg ei spennande historie knytt til legenda om Noregs einaste kvinnelege helgen, Sankta Sunniva. I dag inngår klosterøya Selja som stopp og nøkkelstad langs Kystpilegrimsleia, som er ein av dei nasjonale pilegrimsvegane til Nidaros og ein europeisk kulturveg.

**Kongeveggen over Filefjell** vart bygt i andre halvdel av 1700-talet, og var den første veggen der ein kunne køyre med hest og kjerre mellom aust og vest. Kongevegen har vore restaurert i eit samarbeid mellom fylkeskommunane, kommunane, museum og reiselivsbedrifter. Kongevegen mottok i 2017 prisen EU Prize for Cultural Heritage/Europa Nostra Awards i kategorien "Conservation" - bevaring. Gamle Strynefjellsveggen og vegane over Sognefjellet, Gaularfjellet og Aurlandsfjellet er definerte som nasjonale turistveggar i Sogn og Fjordane. **Vestnorsk fjordlandskap**, delområde Nærøyfjorden har stått på UNESCO si verdsarvliste sidan 2005. Landskapet er skrive inn med bakgrunn i naturarven det representerer, men kulturarven er med og forsterkar verdien. Gardsbruk og stølar tilfører naturlandskapet ein kulturell dimensjon.

**Førde internasjonale folkemusikkfestival** vart arrangert første gong i 1990. Festivalen fekk status som knutepunktfestival, altså leiande nasjonalt på sitt område, i 2005, og var det fram til ordninga opphøyrd i 2015. Førdefestivalen skal fremje norsk og internasjonal tradisjonsmusikk og

folkemusikk, og omfattar kvart år mellom 80 og 100 arrangement, med kring 250 profesjonelle musikarar frå meir enn 25 land.

**Opera Nordfjord** vart skipa i 1998. I tillegg til faste produksjonar har operaen hatt fleire konsertturnear i fylket, og har også samarbeidd tett med Firda vidaregåande skule og Eid vidaregåande skule. Arbeidet til Opera Nordfjord byggjer på ein omfattande dugnadsinnsats, og samarbeidet mellom profesjonelle og frivillige er avgjerande for framveksten og vidare utvikling av operaen. Også for **Teaterfestivalen i Fjaler** er samspelet mellom profesjonelle og frivillige krefter heilt sentralt. Festivalen er eit døme på ei ny satsing som har fått nasjonal støtte sidan etableringa i 2013, og som har potensial for å byggje seg opp vidare som årleg arrangement med vekt på samfunnsengasjement og kvalitet.

**Dans Uten Grenser** vart starta opp i 1996, og har sidan formidla danseverkstadmodellen til kommunar kring om i Noreg. Sogn og Fjordane var det første fylket som satsa på å gi alle kommunane eit slikt tilbod. Danseverkstadsmodellen er basert på ung til ung-metodikk, altså at unge lærer opp andre unge. Kvar veke jobbar 100 instruktørar frivillig med undervisning, og fleire tusen barn og unge mellom 10 og 19 år har vore med på verkstadene sidan starten.

**Campus Sogndal** har som mål å byggje på samspelet mellom intellektuell og sosial utvikling, mellom entreprenørskap og ungdommeleg pågangsmot, mellom det profesjonelle og det frivillige. I denne smeltedigelen skal skule, idrett, friluftsliv, kompetanseverksemder, forskning og gründerar ha fokus på samhandling for å skape vekst for den enkelte og for fellesskapet. Sentralt i kraftsenteret står skulemiljøet med vidaregåande opplæring og høgskule, der studiestaden er kjend for høg kvalitet innan idrettsutdanning, idrettsforskning, friluftslivsmiljø og toppidrettsmiljøet med Sogndal Fotball i spissen.

#### **I Sogn og Fjordane vil vi:**

- Satse vidare på dei kulturelle kraftsentra i fylket og arbeide for at dei kan bidra fagleg på kvar sine område nasjonalt og internasjonalt.
- Utvikle differensierte verkemiddel som kan stimulere nyetableringar.
- Syte for god struktur for kunnskapsspreiing, m.a. nettverk for erfaringsdeling.
- Vidareutvikle kulturelle kraftsenter som motor i kulturell og kreativ næring og i reiselivssatsinga i fylket.

## **8.2 Deltaking og oppleving**

Målet er eit samfunn der alle som bur her kjenner seg heime og som er attraktivt for folk å flytte til. Det betyr at vi må lukkast med å leggje til rette for fellesskap og mangfald. Det som i *Kulturutredningen 2014* vart definert som den kulturelle grunnmuren, t.d. kulturskulane, biblioteka og frivillig sektor, er grunnleggande for deltaking og oppleving i lokalsamfunnet. Dei representerer lågterskeltilbod som kan gi reell moglegheit for å oppnå målet om kultur for alle. Like viktig er lokale kulturarenaer som grendahus, ungdomshus, idrettsarenaer og friluftsanlegg.

Frivillig sektor er avgjerande for å oppretthalde og utvikle gode kulturtilbod i kommunane, og såleis for å sikre høve til deltaking og oppleving. Organisasjonane og lokale eldsjeler gjer ein viktig innsats i lokalsamfunna. Det frivillige kulturlivet har stor nytte av samarbeid med profesjonelle utøvarar til leing og undervisning. Vi må leggje til rette for eit godt samspel mellom profesjonelle og frivillig sektor. Faglege nettverk kan profesjonalisere feltet og støtte opp om dei som yter frivillig innsats.



Grunnleggande er også etablering av opne møteplassar og å skape klima for og kompetanse i å delta i den offentlege samtalen. Vi ser deltaking i kulturaktivitetar som skulering i demokratiske prosessar. Det handlar om å definere kva som utgjer og stimulerer identitetskjenne og tilhørse, motverkar utanforskap og skaper grunnlag for at lokalsamfunna våre er opne og inkluderande.

Vi veit at kultur kan ha god innverknad på den einkilde si oppleving av livskvalitet og trivsel. Kulturarbeid må såleis sjåast i samheng med folkehelse og konkrete, helsefremjande tiltak. Her har fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv ei særleg viktig rolle.

For å gi eit tilbod utover det ein kan på lokalt nivå, er kulturinstitusjonane og dei store arrangørane sentrale. Dei kulturelle kraftsentra har kunnskap og ressursar som må vi ha med oss i arbeidet for deltaking og oppleving.

### **8.2.1 Tidleg engasjement**

Barn og unge skal få høve til å delta i kulturaktivitetar frå tidleg alder uavhengig av sosial bakgrunn. Kultur har eit dannelsesaspekt, det deltakande, engasjerte og reflekterte mennesket er målet. For å oppnå dette, må kulturtilbod gi rom for skapande verksemd, opplevingar og læring, og motivere til kritisk tenking. Barn og unge må få trening i kulturbruk, dei må få øve opp kompetanse både som skaparar, utøvarar og publikum. Det har blitt peika på behovet for å styrkje dei praktisk-estetiske faga i skulen, og for å leggje betre til rette for tidleg engasjement i kulturskulane, biblioteka, DKS, musea og frivillig sektor. Vi veit òg at deltaking i idrett frå ung alder ofte har samheng med livslang fysisk aktivitet og trening.

Det offentlege har eit spesielt ansvar for at alle får like moglegheiter og blir inkluderte, og at sosiale utfordringar, økonomi, kulturell bakgrunn eller nedsett funksjonsevne ikkje står i vegen for deltaking.

#### **8.2.1.1 Kulturskulane**

Kulturskulane er grunnleggande for å engasjere barn og unge i kunst og kultur. Dei representerer profesjonelle krefter lokalt, og dei står for breiddetilbod og talentutvikling i kommunane. Etter rammeplanen for kulturskulane skal dei gi opplæring av høg fagleg og pedagogisk kvalitet til alle barn og unge som ynskjer det. Kulturskulen er ein del av den samanhengande utdanningslina som kan kvalifisere elevane med særleg interesse og motivasjon til opptak i høgare kunstfagleg utdanning.

Samanlikna med resten av landet har Sogn og Fjordane god oppslutning om kulturskulen. Kulturindeksen 2017 syner at elevandelen per barn i grunnskulealder ligg 49 prosent over landsgjennomsnittet, medan andelen årstimar per barn i grunnskulealder ligg 52 prosent over landsgjennomsnittet. Kulturskuletilbodet når såleis ut til relativt mange av dei som er i målgruppa. Det er likevel litt fleire barn på venteliste til kulturskulane i Sogn og Fjordane enn elles i landet. Av undervisningstida i kulturskulane i fylket gjekk 87 prosent til musikkundervisning i 2016. Åtte kommunar i Sogn og Fjordane plasserer seg blant dei hundre beste i landet når det gjeld kulturskule: Lærdal, Årdal, Aurland, Balestrand, Bremanger, Hyllestad, Fjaler og Solund.

Kulturskulen har stor betydning som lærings- og dannelsesarena. Gjennom undervisning og opplevingar i kulturskulen lærer barn og unge både å bidra til og å oppleve kultur. Dei får tidleg erfaring i å stå på ei scene og i å vurdere kvalitet. Kulturskulane bidreg i stor grad til oppslutning om Ung kultur møttest (UKM). Kulturskulane må tilpasse seg utviklinga i musikklivet, det er t.d. behov for samspelgrupper i fleire sjangrar. Musikkproduksjon på PC og digital komponering og arrangement er døme på nye kunstuttrykk.

Kulturskulane er kommunalt drivne og finansierte. Økonomien set rammer for kva kommunane kan tilby av variasjon når det gjeld undervisningstilbod og talentutvikling. Det er ikkje mogleg å tilby den

etterspurde kompetansen overalt. Kostnaden ved å nytte seg av kulturskuletilboda blir dessutan for høg for nokre grupper. Det gjer at ein i praksis ikkje har eit tilbod som er for alle.

Det kan vere ei utfordring for kulturskulane, særleg i mindre kommunar, å få tak i instruktørar og dirigentar. Ofte er berre delstillingar tilgjengelege. Samarbeid på tvers av kommunegrensene bør vere ei løysing.

Styrkt satsing på praktisk-estetiske fag i skulen vil gi barn og unge betre føresetnader for å skape kultur sjølve og for å vurdere kunstuttrykk. Ei slik satsing vil òg kunne ha betydning for rekruttering til og talentutvikling i kulturskulane. Skal vi halde handverkstradisjonar levande, er tradisjonsfag som folkemusikk, handverk, husflid, matlaging viktige å bevare. Eldre kan vere ein ressurs i kulturskulen, grunnskulen og organisasjonane sitt arbeid på dette området.

Kulturskulane arbeider i skjæringspunktet mellom oppvekst-/skule- og kulturadministrasjonane. Organiseringa i kommunane er ulik, men vesentleg er at kulturskulane får ei plassering som gir dei høve til å bli tydelege og få gjennomslag i kommunane. Det må vere tett kontakt mellom grunnskulen og kulturskulen, men òg mellom kulturansvarlege i kommunen og kulturskulen.

Fylkeskommunen har i utgangspunktet ikkje noka lovpålagt rolle i utviklinga av kulturskulane. Det er likevel naturleg og ynskjeleg at fylkeskommunen samarbeider med kommunane om å styrkje kulturskulane, til dømes gjennom DKS og UKM. Samarbeidet kan utviklast vidare, ved at fylkeskommunen får ei tydelegare rolle som rådgivar og kurstilbydar overfor kulturskulane.

#### **I Sogn og Fjordane vil vi:**

- Få laga lokale planar som knyter kulturskulen til den kommunale tenesteproduksjonen.
- Stimulere til samarbeid mellom kommunane om kulturskuletilboda.
- Følgje opp avtale på nasjonalt nivå om tettare samarbeid mellom kulturskulane, DKS og UKM på regionalt nivå.
- Etablere lokale fagråd med representantar for kulturskulane, DKS og UKM.
- Sikre samarbeid mellom kulturskulane, skular, barnehagar, organisasjonar og festivalar.
- Styrkje kulturskulane si rolle i arbeidet med inkludering.
- Stimulere til større sjangerbreidde i kulturskulane.
- Få til gode fordjupingstilbod og talentutviklingsprogram i fylket.
- Arbeide for eit tettare samarbeid mellom kulturskulane, Den kulturelle skulesekken, UKM (Ung kultur møtest) og musikk, dans og drama i vidaregåande opplæring.
- Arbeide for at hybelbuarar på vidaregåande skule får kulturskuletilbod på skulestaden.

#### **8.2.1.2 Kulturformidling til barn – Den kulturelle skulesekken (DKS)**

Kulturindeksen 2017 syner at tilbodet og deltakinga i DKS Sogn og Fjordane ligg høgt, 25 prosent over landsgjennomsnittet i 2016. Indeksen måler breidde og kvantum i det samla tilbodet frå DKS i fylkeskommunane og kommunane.

DKS Sogn og Fjordane gir tilbod til alle elevar i grunnskulen og vidaregåande opplæring. Alle elevane får oppleve kunstuttrykk/produksjonar innan scenekunst, musikk, film, litteratur, kulturarv og visuell kunst. Elevane i grunnskulen får fire besøk kvart år på 1.-7. trinn, elevane på ungdomstrinnet tre. I 2017 gjennomførte DKS Sogn og Fjordane 40 turnear fordelte på dei ulike kunstområda. Totalt var det 1015 framsyningar i DKS på skulane i fylket i 2017.

DKS, UKM og kulturskulerådet arrangerer kvart år konferansen *Felles barn, felles ansvar*. Konferansen er ei nettverkssamling for UKM-kontaktar, Norsk kulturskuleråd og kulturkontaktane for DKS på skulane.

Som ein konsekvens av omorganiseringa av DKS sentralt og opprettinga av Kulturtanken overtok fylket frå 1.1.2017 ansvaret for musikkproduksjonane i DKS. Dette gir auka utfordring knytt til lokalt fagråd og høgare aktivitet på nyproduksjonar. Det er behov for å byggje opp større fagmiljø innan alle kunstformer. Kommunane er oppmoda om å opprette utval som ser DKS, UKM og kulturskulane i samanheng. Målet er å styrkje samarbeidet mellom dei tre og å nytte utøvarar i lag. Fylkeskommunen fordeler ein tredel av heile tilskotet til grunnskulen til ein lokal DKS-pott.

DKS har etablert eit nettverk av kunstnarar på høgt nivå, og ressursen DKS utgjør bør nyttast ut breiare. DKS Sogn og Fjordane samarbeider med ei rekkje aktørar, mellom anna Sogn og Fjordane teater, fylkesbiblioteket, distriktsmusikarar og lokale kunstnarar. Gjennom felles tiltak kan ein nå fram til barn og unge på fleire måtar, til dømes ved å kombinere scenekunstproduksjonar og litteratur.

Fylkeskommunen har god dialog med skulane, opplæringsavdelinga og utøvarane. Det er likevel ei utfordring å få DKS-ordninga implementert i skulane sitt arbeid i tilstrekkeleg grad.

Firda vidaregåande skule er ressurskule for DKS Sogn og Fjordane. Skulen er ein aktiv part i arbeidet med å utvikle gode tilbod i det vidaregåande løpet.

Omorganiseringa av Rikskonsertane til Kulturtanken førte til ei rekkje endringar for det profesjonelle musikklivet. Mellom anna vart barnehagekonsertordning lagt ned, etter å ha eksistert som eit profesjonelt musikktilbod til barnehagar i fylket i 25 år. Fylkeskommunen vil greie ut om det er interesse for og grunnlag for ei utvida satsing på eit kulturtilbod i barnehagane som omfattar fleire sjangrar enn musikk, altså ein kulturell skulesekk for barnehagane.

#### **I Sogn og Fjordane vil vi:**

- Ha samarbeid mellom offentlege instansar, kulturinstitusjonar og frivillig sektor om kulturformidling til barn og unge.
- At Den kulturelle skulesekken i større grad vert integrert i skulen sitt arbeid.
- At elevane i større grad vert engasjerte i samband med DKS-produksjonane.
- At DKS-produksjonar som er på turné i fylket i større grad vert nytta i lokale arrangement utanom skuletida.
- Stimulere til samarbeid mellom kulturinstitusjonar, kommunane og fylkeskommunen om tilbod til Den kulturelle skulesekken.
- At Sogn og Fjordane tek ein nasjonal posisjon når det gjeld å få fram nye, gode nynorskproduksjonar til bruk i formidlinga til barn og unge.
- Opprette fagråd på ulike fagområde innan Den kulturelle skulesekken.
- Greie ut om det er grunnlag for ei utvida satsing på eit kulturtilbod i barnehagane som ein kulturell skulesekk for barnehagane.

#### **8.2.1.3 Ung kultur møtest, UKM**

Kommunane har ansvar for arbeidet med UKM i eigen kommune. Det er opp til kvar enkelt kommune, innan rammene til UKM Norge, å utforme arrangementet og vurdere i kva grad om ein vil prioritere dette arbeidet.

Mange kommunar har hatt til dels stor nedgang i deltakinga dei siste åra. I nokre kommunar har UKM vore heilt eller delvis nedbygt. Dei kommunane som har tatt grep om UKM-arbeidet, har hatt god auke i deltakinga. I 2018 har alle kommunane igjen arrangert lokalmønstring, aleine eller saman med nabokommunar. Ein erfarer at til lenger avstanden er frå der ungdommane bur til arrangørstaden, til høgare er terskelen for å melde seg på. Fellesmønstringar gjev difor ikkje automatisk større deltaking.

Sogn og Fjordane fylkeskommune er ansvarleg for arbeidet med UKM på regionalt nivå. Under dette ligg å arrangere ein årleg UKM-festival med deltakarar plukka ut på lokalmønstringane i kommunane og planlegging og gjennomføring av tur til den nasjonale UKM-festivalen.

Sidan 2010 har fylkesarrangementet blitt flytta rundt i fylket i samarbeid med ulike hovudarrangørar. Det har vore vellukka og er ein modell fylkeskommunen ønskjer å vidareføre. Ein har dei siste åra jobba med å utvikle festivalen. Det er etablert ei ressursgruppe med ungdommar (URG) som er med på å planleggje og gjennomføre festivalen saman med hovudarrangør. Det er eit mål at ungdommane som deltek på festivalen skal få nye erfaringar, bli inspirerte og få kontakt til andre kulturinteresserte ungdommar frå fylket.

#### **I Sogn og Fjordane vil vi at:**

- UKM skal vere eit årleg arrangement for ung kultur i Sogn og Fjordane med arrangement i alle kommunar og på fylkesnivå.
- UKM i Sogn og Fjordane skal vere i utvikling og vere relevant for målgruppa 10 til 20 år.
- UKM i Sogn og Fjordane skal stimulere og synleggjere ung kultur i fylket.

### **8.2.2 Mangfald og fellesskap**

Tilnærminga vår er at ulikskap kan vere ein ressurs, og at lokalsamfunna skal ha rom for å nytte ut den einskilde sine erfaringar til å byggje opp under mangfald og fellesskap. Då må kommunane syte for varierte kulturtilbod og inkluderande møteplassar.

Alle kommunane i fylket har gjort vedtak om å busetje flyktningar. Vi har dessutan eit stort tal arbeidsinnvandrarar i Sogn og Fjordane. Dette gir særlege utfordringar når det gjeld å nå ut til alle innbyggjarane med tilbod.

Vi veit at skal vi nå målet om kultur for alle, må kulturaktivitetar, kulturbygg, idrettsarenaer, naturområde og friluftstilbod vere tilrettelagde for menneske med nedsett funksjonsevne. Det krev kompetanse og målretta innsats for inkludering i kommunane, institusjonane og organisasjonane.

Ei veksande gruppe eldre i kommunane gir moglegheit for at fleire kan delta i frivillig arbeid, men set samstundes krav til kommunane, institusjonane og organisasjonane om å leggje til rette for denne gruppa.

Reell tilgjenge til kulturaktivitetar for alle dreier seg m.a. om økonomiske verkemiddel, informasjonsflyt, kommunikasjonar og universell utforming. Folkehelseperspektivet og arbeidet med kultur og helse i kommunane og fylkeskommunen må liggje i botn for arbeidet.

#### **8.2.2.1 Kultur og helse**

Sogn og Fjordane er langt framme i arbeidet med å sjå kultur som helsefremjande og førebyggjande. Sidan slutten av 1980-talet har fylkeskommunen hatt prosjekt og stillingsressursar innan fagområda kultur gir helse og musikkterapi. Ein har i mange år arbeidd med kunnskapsspreiing, nettverkbygging,

utviklingsarbeid og forskning. To musikkterapistillingar har tilbydd tenester til kommunar og organisasjonar. Kulturfestivalen for utviklingshemma har vore arrangert sidan 1988, og det er etablert fleire kor som er lågterskeltilbod, med vekt på trivsel. Prosjektet MOSAIK (2009-2019) utvikla eit kulturtilbod for flyktningbarn og barn av asylsøkjjarar, med fokus på musikkopplæring, sosial kompetanse og kulturell læring. Ein har etablert nettverk innan eldreomsorg for alle kommunane med mål om meir innhald og meining i kvardagen for den einskilde. Kultur og helse i fylkeskommunen arbeider tett med Helse Førde, Høgskulen på Vestlandet og Utviklingscenteret for sjukeheimar og heimetenester i Sogn og Fjordane.

Kvalitetsreforma *Leve hele livet* (St.meld. 15, 2017-2018) handlar om auka glede, livskvalitet og tryggleik i kvardagen. Målet er å meistre eige liv heile livet ved å ivareta ressursane også når livet blir sårbart. Eit omsorgsfullt samfunn blir det når offentleg forvaltning spelar på lag med familiar, sosiale nettverk, kulturelle aktivitetar, organisasjonar og bedrifter. Kulturlivet og frivillige er med på å endre samfunnet gjennom sine initiativ og rolle som fellesskapsbyggjar.

I dag er ein samd om at kultur og helse høyrer saman, og at kultur har stor betydning for fellesskapet og einskildindividet. Forsking knytt m.a. til eldreomsorg, psykisk helse og barn og unge viser at kultur er helsefremjande, førebyggjande og rehabiliterande på ulike måtar. Gjennom kulturaktivitetar, idrett og friluftsliv kan ein utvikle både fysisk form og psykisk helse, oppleve fellesskap og knyte sosiale band. Kulturopplevingar og deltaking kan gi menneske ei kjensle av samheng og reiskapar til å møte utfordringar med eiga helse. Den kulturelle spaserstokken er eit sentralt verkemiddel for kommunane.

#### **I Sogn og Fjordane vil vi:**

- At kultur skal vere ein naturleg del av livet for alle uansett livsfase og situasjon.
- At kultur og helse er eit sjølvstøtt fagområde innan kultursektoren og omsorgssektoren.
- Skape rammer for samarbeid mellom kultur og helse på alle nivå.
- Utvikle samarbeid for forskning og utviklingsarbeid med regionale, nasjonale og internasjonale nettverk.
- Sikre tilbod i Den kulturelle spaserstokken i alle kommunar.

#### **8.2.2.2 Inkludering**

Mangfald handlar om å erkjenne kvart individ som unikt. Vi er ulike når det gjeld kjønn, legning, klasse, alder, funksjonsnivå og etnisitet. Mangfald omfattar alle idear, uttrykk, kompetanse og kulturarv som finst i einskildmennesket og i ulike fellesskap i samfunnet. Sogn og Fjordane skal vere eit inkluderande og mangfaldig samfunn som det er godt å leve i. Det krev eit tett samarbeid mellom offentleg, privat og frivillig sektor.

Gjennom aktiv inkludering kan vi fjerne barrierar for deltaking og skape like moglegheiter for alle individ og grupper. Inkludering kan forståast både som ei haldning og ein praksis. *Regional plan for folkehelse, levekår og livskvalitet i Sogn og Fjordane (2015 -2022)* har som visjon *saman for god helse og trivsel*. Folkehelse og inkludering har til felles at dei er sektorovergripande og skal gjennomsyre alle politikkområde. Idretten og friluftslivet sitt daglege organiserte aktivitetstilbod er arenaer som treffer breitt.

Sosioøkonomisk status er ein av dei viktigaste faktorane i inkluderingsarbeid. Samla verdi av utdanning, jobbstatus og kva sosiale miljø ein er del av kan ha ei avgjerande rolle i livet.

Befolkninga blir eldre, og fleire menneske vert ramma av helseplager og livsstilsjukdomar. For å møte denne utfordringa treng vi nye metodar og nye typar samarbeid, på tvers av sektorane kultur

og helse og omsorg. Målet er at kultur skal vere ein naturleg og sjølvstøtt del av helse- og omsorgssektoren.

Fylkeskommunen og kommunane arbeider for at eldre og pensjonistar skal få kulturopplevingar der dei oppheld seg, anten det er på institusjon, i tilrettelagde bueiningar eller heime. Dei skal ha tilgang på mange sjangrar og uttrykk. Gjennom samarbeid med frivillige kan kommunane tilby besøksteneste og aktivitetar. Skulane og organisasjonane har hatt gode opplegg der eldre formidlar lokalhistorie og handverkstradisjonar til barn og unge. Dette kan utviklast meir. Biblioteka har storskrift- og lydboksamlingar, Bok på døra-tilbod og leseven-ordningar. Kommunane kan søkje om midlar til kulturtiltak for seniorar gjennom Den kulturelle spaserstokken. Dei eldre kan i større grad verte nytta som ein ressurs i dette arbeidet.

Asylsøklarar som får flyktningstatus og opphald i Noreg og overføringsflyktningar (kvoteflyktningar) skal busetjast i kommunane. Mange har opplevd vald og krig, både før og under reisa til Noreg. Å vere ny i eit land og måtte handtere nye reglar og kodar kan opplevast som svært krevjande. Det kan vere vanskeleg å inngå i etablerte fellesskap i kommunane. Ein ekstra innsats for å inkludere denne gruppa er difor ein prioritet. God språkopplæring og jobbtrening er grunnleggjande for at flyktningane skal kunne delta i og bidra til fellesskapet. Frivillige flyktningvertar, som kan vere samtalepartnarar og turfølgje, betyr mykje for å byggje kontaktnett i lokalsamfunnet.

Kommunane og fylkeskommunen kan gjennom ein aktiv inkluderingspolitikk stimulere til konkrete tiltak i organisasjonane. Gjennom prosjektet *Samspel* samarbeider Sogn og Fjordane idrettskrins, Sogn og Fjordane Røde Kors og Sogn og Fjordane 4H, med finansiell støtte frå Gjensidigestiftelsen og i samarbeid med kommunane, om inkludering på brei basis. Dette prosjektet utfordrar lokale organisasjonar til å ta eit aktivt val som inkluderingsarenaer.

Gode møteplassar i lokalsamfunnet er avgjerande, og biblioteka har ei viktig rolle her. Mange bibliotek har språkafear og andre arrangement i samarbeid med flyktningkonsulentar og frivillige organisasjonar.

Menneske med nedsett funksjonsevne er ei samansett gruppe som har skade eller avvik i sosiale, kognitive, psykologiske, fysiologiske eller biologiske funksjonar. Særleg utsette for å falle utanfor er barn og unge. Inkludering skal ivareta menneska sine grunnleggjande behov for kulturell og sosial tilhøyrse. Dette oppnår ein ikkje ein gong for alle, det er eit kontinuerleg arbeid. Samarbeid på tvers internt i offentleg sektor og med frivillige lag og organisasjonar er nøkkelen til å lukkast. Det offentlege har eit særleg ansvar for å sikre klare retningslinjer for kommunikasjon og universell utforming.

#### **I Sogn og Fjordane vil vi:**

- At alle som bur her skal kunne delta i og bidra til kulturaktivitetar.
- Skape gode møteplassar lokalt.
- Motivere til å nytte ut alle kulturtilbod, som bibliotek, kulturskulane, museum, kulturarrangement, idretts- og friluftarenaer og digitale plattformer i inkluderingsarbeidet.
- Styrkje samarbeidet mellom fylkeskommunen, kommunane og frivillig sektor om tiltak som fremjar inkludering.

### 8.2.2.3 Universell utforming og kommunikasjon

Universell utforming er naudsynt for nokon, men bra for alle. Når arenaer og opplevingar er tilgjengelege, er vi eit samfunn som inkluderer menneske i alle livsfasar og situasjonar. Viktige element ved universell utforming er tilgjenge, lyd, lys, merking og informasjon.

Gjennom universell utforming kan kulturaktivitetar tilpassast ulike målgrupper. Det betyr at det må vere god breidde i det samla tilbodet. Informasjon som er lett å lese, høyre og forstå er vesentleg for å nå ut til alle. Skilting og merking er naudsynt for at det skal vere trygt å orientere seg. Teleslynge må vere tilgjengeleg, og det må vere godt lys både i fellesareal og kulturarenaer. Det er viktig å bevisstgjere om praktisk tilrettelegging, som parkeringsmoglegheiter og toalett for funksjonshemma.

Vertskapsrolla bør bli meir sentral ved kulturinstitusjonar og arrangement, slik at ein kan hjelpe dei som treng det med å finne plass og å få tilstrekkeleg informasjon. Arrangørane og transportselskapa må kjenne godt til følgjekortordninga. Følgjekort gir rett til å ha med ein assistent som ikkje må betale billett. Fylkeskommunen forventar at kulturinstitusjonane og -organisasjonane som får tilskot aksepterer følgjekortordninga.

Transport er ei utfordring for mange. Ordningar med sørvissskyss kan styrkast med betre samarbeid mellom kommunane, fylkeskommunen og frivillig sektor. Gode busstilbod og universell utforming av bussane er grunnleggande for at flest mogleg skal kunne delta på aktivitetar og arrangement.

Rådet for menneske med nedsett funksjonsevne og rådet for eldre i kommunane kjenner behova og lovverket, og må involverast aktivt i planlegging og tilrettelegging. Universell utforming skal gjennomsyre alle samfunnsområde. Eit systematisk samarbeid mellom offentleg sektor og privat sektor, frivillige organisasjonar og kulturinstitusjonane er avgjerande for å nå dette målet.

#### I Sogn og Fjordane vil vi:

- At alle skal kunne nytte seg av eit mangfaldig og variert kulturtilbod.
- At kulturarenaer vert meir tilgjengelege for menneske med nedsett funksjonsevne.
- At det vert mange høve til å delta som frivillig og å få tilrettelagde oppgåver.
- Motivere til universell utforming av alle kulturtilbod.



## Vedlegg 1

# Regional plan for kultur 2019-2022 – Internasjonale og nasjonale føringar

## Internasjonale føringar

*FNs konvensjon om barnets rettar (Convention on the Rights of the Child, 1989, ratifisert av Noreg 1991)* slår fast at barn har rett til kvile, fritid og leik og til å ta del i kunst og kulturliv. Barn skal ha ytringsfridom og tanke-, samvits- og religionsfridom. Funksjonshemma barn har rett til å leve eit fullverdig liv.

*FNs konvensjon om rettane til menneske med nedsett funksjonsevne (Convention on the Rights of Persons with Disabilities 2006, ratifisert av Noreg 2007)* har som hovudformål å sikre personar med nedsett funksjonsevne like moglegheiter til å realisere sine menneskerettar, og å byggje ned hinder som gjer dette vanskeleg.

*UNESCOS konvensjon om vern og fremje av eit mangfald av kulturuttrykk (Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions 2005, ratifisert av Noreg 2006)* understrekar at eit kulturelt mangfald som får utfalde seg i eit klima med demokrati, toleranse, sosial rettferd og gjensidig respekt mellom folk og kulturar, er nødvendig for fred og tryggleik på lokalt, nasjonalt og internasjonalt plan.

*UNESCOS konvensjon om vern av verdas kultur- og naturarv (Convention for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage frå 1972, ratifisert av Noreg 1977)* omhandlar vern av den materielle kulturarven. Konvensjonen er ein global avtale som forpliktar partslanda til å identifisere, verne, bevare, formidle og overføre til framtidige generasjonar den del av verdsarven som måtte finnes på eige territorium. Konvensjonen oppmodar alle land til å fremje vern av kultur- og naturarv på generelt grunnlag.

*UNESCOS konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven gjennom (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2003, ratifisert av Noreg i 2006)*, skal sikre bevaring og respekt for den immaterielle kulturarven. Konvensjonen definerer immateriell kulturarv som talespråk, munnlege tradisjonar og uttrykk, utøvande kunst, sosiale skikkar, ritual og høgtidsfestar, kunnskap og praksis som gjeld naturen og universet og tradisjonelt handverk.

*UNESCOS folkebibliotekmanifest (The Public Library Manifesto 1994)* understrekar at biblioteket er ei levande kraft for utdanning og kultur. *IFLAS og UNESCOS fleirkulturelle bibliotekmanifest (IFLA/UNESCO Multicultural Library Manifesto, International Federation of Library Associations and Institutions 2006, UNESCO 2009)* slår fast prinsippa om at biblioteka skal gi informasjon på relevante språk og tilgang til eit variert spekter av materiell og tenester.

*UNESCOS verdserklæring om arkiv (Universal Declaration on Archives, International Council on Archives 2010, UNESCO 2011)* anerkjenner arkiva som autentisk dokumentasjon og som spegelbilde av samfunnsutviklinga. Arkiv er nødvendige m.a. for å syte for effektivitet, ansvar og transparens, for å etablere individuelt og kollektivt minne og for å forstå fortida og å dokumentere notida.

*UNESCOS internasjonale charter for kroppsopplæring, fysisk aktivitet og idrett (International Charter of Physical Education, Physical Activity and Sport, UNESCO 1978)* slår fast at alle menneske har ein grunnleggjande rett til å utøve fysisk aktivitet og idrett. Fysisk aktivitet og idrett kan gi ei rekkje positive ringverknader både individuelt, i lokalsamfunnet og i storsamfunnet.

*Den europeiske landskapskonvensjonen (European Landscape Convention, 2004)* har som formål å verne, forvalte og planleggje landskap. Formålet med konvensjonen er å verne, forvalte og

planlegge landskap. Konvensjonen omfattar alle typar landskap: by- og bygdlandskap og kyst- og fjellandskap.

### **Nasjonale føringar**

Kulturlova (2007), mållova (1980), biblioteklova (1985), kulturminnelova (1978), arkivlova (1992), åndsverklova (1961), opplæringslova (1997), friluftsløva (1957) og pengespellova (1993) regulerer kvar sine område på kulturfeltet.

*Kulturutredningen 2014* gjorde opp status etter kulturpolitikken frå 2005, Kulturløftet 1 og 2. Utgreiinga viser at det hadde vore omfattande satsing på kulturhus, idrettsanlegg og utvikling av festival- og eventkulturen i perioden. Samstundes peika utgreiinga på at den kulturelle grunnmuren, mellom anna folkebiblioteka, kulturskulen og ungdomsklubbane, har sakka akterut. Utgreiinga tek difor til orde for eit lokalt kulturløft.

*St.meld. nr. 35 (2012-2013) Framtid med fotfeste* gir oversikt over status, utviklingstrekk og utfordringar for kulturminneforvaltninga fram mot 2030. Meldinga set som mål å sikre at eit representativt utval kulturminne og kulturmiljø vert freda og halde ved like framover. *St.meld. nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner* understrekar betydninga av kulturminne og kulturmiljø som kjelder til kunnskap og opplevingar, for utviklinga av lokalsamfunn og for verdiskaping i næringslivet.

Den kulturelle skulesekken har *St.meld. nr 8 (2007-2008) Kulturell skulesekk for framtida* som retningsgivande. Her får fylkeskommunane eit særleg ansvar for å tilby kommunane kunst- og kulturproduksjonar av høg kvalitet. Alle fylkeskommunar har eit ansvar for tilbod også på og om nynorsk i skulesekken.

Biblioteklova vart revidert i 2013, og i føremålsparagrafen er no biblioteket si rolle som møteplass og formidlings- og debattarena understreka. *Nasjonal bibliotekstrategi 2015-2018* legg vekt på at biblioteka i endå større grad enn tidlegare må satse på digitalisering, og framhevar samstundes formidlings- og møteplassfunksjonen. I *St.meld. nr. 23 (2008-2009) Bibliotek – Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid* var m.a. omstilling, demokrati og ytringsfridom tema.

*St.meld. nr. 24 (2008-2009) Nasjonal strategi for digital bevaring og formidling av kulturarv* skisserer ein strategi for å bevare kulturarv og å gjere denne tilgjengeleg for flest mogleg. Meldinga legg til grunn at samlingane i arkiv, bibliotek og museum i aukande grad skal formidlast ved bruk av IKT. *St.meld. nr. 7 (2012-2013) Arkiv* er den første meldinga som femner om det samla arkivfeltet i statleg, kommunal og privat sektor.

For musea er *St.meld. nr. 49 (2008-2009) Framtidas museum. Forvaltning, forskning, formidling, fornying* retningsgivande. Musea skal forvalte kulturarven og samlingane for ettertida, skaffe ny kunnskap gjennom forskning, drive formidling tilpassa aktuelle målgrupper og nye medium, og fornye seg kontinuerleg for å sikre profesjonelle, effektive og teknologisk oppdaterte verksemder.

*St.meld. nr. 10 (2011–2012) Kultur, inkludering og deltaking* slår fast at kulturinstitusjonane skal bidra til at alle innbyggjarar kan delta i kulturlivet på like vilkår. Demokrati, tilhøyrsløve og mangfaldige kulturuttrykk er sentrale punktår.

*St.meld. nr 26 (2011 --2012) Den norske idrettsmodellen* skildrar satsingsområde for den statlege idrettspolitikken. Anlegg for idrett, eigenorganisert fysisk aktivitet og friluftsliv er prioritert. Det skal skapast gode rammer for den organiserte idretten, satsast meir på ungdomsidrett og leggest opp til målretta satsing for å nå inaktive.

I *St.meld. 18 (2015–2016) Friluftsliv - Natur som kilde til helse og livskvalitet* er målet at fleire får oppleve friluftsliv som ei kjelde til betre helse og høgare livskvalitet. Tiltak og føringar for å motivere

og rekruttere til friluftsliv er lista opp, og det er foreslått tiltak for forvaltning av område for friluftsliv. Friluftsliv i nærmiljøet er prioritert, og det er lagt særleg vekt på målgruppa barn og unge.

*I St.meld. nr. 35 (2007-2008) Mål og mening - ein heilskapleg norsk språkpolitikk* er det overordna målet å styrkje norsk som fullverdig, samfunnsberande språk og å vareta dei språklege rettane til kvar enkelt språkbrukar. Det skal leggjast til rette for likestilling mellom bokmål og nynorsk, det framandspråklege kompetansebehovet og den nordiske språkfelleskapen.

*Frivilligerklæringa* frå 2015 trekkjer opp grunnleggjande prinsipp og overordna mål for samspelet mellom regjering, statlege styresmakter og frivillig sektor. Formålet med erklæringa er å bidra til at staten fører ein heilskapleg frivilligpolitikk som skaper føreseielege vilkår for frivillig sektor.

*St. meld. nr. 15 (2017-2018) Leve hele livet – En kvalitetsreform for eldre* har som mål at offentleg forvaltning skal spele på lag med lokalsamfunnet for å ivareta ressursane til den einskilde også når livet blir sårbart. Kulturlivet og frivillige er med på å endre samfunnet gjennom rolla som fellesskapsbyggjar.

Regjeringa sette våren 2017 i gang arbeidet med ei ny stortingsmelding om kultur. Meldinga skal vere ferdig i 2019. Signala som kjem i samband med dette arbeidet vil ha betydning for vidare utforming av kulturpolitikk for Sogn og Fjordane. Det vart i 2017 òg starta opp arbeid med ei ny melding om frivilligheit.

Oxford Research har på oppdrag frå KS utarbeidd rapporten *Kommunesektorens rolle i nasjonal kulturpolitikk. Nye oppgaver og ansvar for fylkeskommunene (2018)*. Rapporten peikar på utfordringar når det gjeld utforming av framtidens kunst- og kulturpolitikk.



**SOGN OG FJORDANE  
FYLKESKOMMUNE**

Askedalen 2, 6863 Leikanger

Telefon: 57 63 80 00

E-post: [post@sfj.no](mailto:post@sfj.no)

[www.sfj.no](http://www.sfj.no)

Framsidedfoto:

Barn på biblioteket. Foto: Lene Neverdal  
Vindhellavegen. Foto: Åsne Helleve  
Dagsturhytta. Foto: Jølster kommune  
Skulpturar. Foto: Birthe J. F. Finstad  
DKS-konsert i gymsal. Foto: David Zadig  
Ungdomar i Kvernsteinsparken. Foto: Lars Opstad